

GIL YARON

Jeruzalém

stře(d)t
světa

HISTORICKO-POLITICKÝ
PRŮVODCE

VYŠEHRA D

Gil Yaron
Jerusalem. Ein historisch-politischer Stadtführer

© Verlag C. H. Beck oHG, München 2013
Translation & epilogue © Ruth J. Weiniger 2016

ISBN 978-80-7429-580-5

Tuto knihu věnuji nové generaci naší rodiny –
Adarovi, Noamovi, Leille a Tal,
a svému prvorozenému synu Yoelovi.
Kéž se ve zdraví a štěstí dožijí dne,
kdy v Jeruzalémě zavládne mír.

Obsah

Předmluva	15
Proč vůbec Jeruzalém?	17

Dějiny Jeruzaléma

Od doby kamenné po Bibli	21
Jeruzalém židovskýmá očima – od Abrahama po rok 1948	22
Jeruzalém v biblických dobách	22
Král David a spol. – existovali vůbec?	24
Jeruzalémský chrám – jen jeden z mnoha	26
Od sídla chrámu ke svatému městu	28
Zničení prvního Chrámu a exil	29
Nezávislý Jeruzalém – Hasmonejci	32
Římský Jeruzalém – lesk na věčné časy	33
Zničení druhého Chrámu	37
Fénix povstává z popela: formuje se lid Knihy	41
Aelia Capitolina: Jeruzalém jako římské město	43
Židé jako spojenci Peršanů	45
Dva tisíce let diaspory: Jeruzalém je snem	46
Židé v osmanském Jeruzalémě	47
Moderní sionismus – reakce na evropský antisemitismus	49

Nepřátelé sionismu	50
Sionismus a „nový člověk“ – víc než jen únik	52
Sionismus nazvaný po městě, jímž pohrdal	53
Proč Palestina – neboli: kdo je Žid?	55
Eliezer Ben Jehuda – znovuzrození starého jazyka	57
Návrat Židů – vzniká Nové město.	60
Židovský Jeruzalém v době britského mandátu	61
Hebrejská univerzita v Jeruzalémě	62
OSN daruje Židům stát	64
Jeruzalém hlavním městem Izraele	66
Status quo – Izrael mezi teokracií a demokracií.	68

Jeruzalém křesťanskýma očima – od narození Krista

po moderní dobu	72
Těžký začátek v Jeruzalémě	74
Vítězství slabých	75
Odštěpení od židovství.	76
Pronásledování křesťanů v římské říši.	77
Jeruzalém se stává středem světa – konstantinovský obrat.	78
Kříž se stává symbolem – chrám Božího hrobu	82
Židé jako Kristovi nepřátelé	84
Chrám Božího hrobu – centrum křesťanství	87
Svatý oheň	89
Lesk Byzance.	90
Křížové výpravy.	92
Křižáci ovládají Jeruzalém	94
Jak v Jeruzalémě vzniklo Prusko	97
Středověk – Jeruzalém pupkem světa	99
Jeruzalém jako cíl cest – literární žánr.	100
Křesťané přicházejí zadními vrátky – kapitulace v osmanské říši	102
Architektonický zmatek – boj o nadvládu.	103
Conrad Schick a německé stavitelství v Jeruzalémě	105
Württemberg v Jeruzalémě – němečtí Templáři	107

Válka s nečekanými důsledky	109
Tunel Šiloa.	111
Jeruzalém dobývají Britové.	112
Křesťané v moderním Jeruzalémě	115
Příliš mnoho svatosti – jeruzalémský syndrom	117

Jeruzalém muslimskými očima –

od Muhammada po dnešek	118
Jeruzalém a Korán	119
Příchod islámu do Jeruzaléma	120
Jeruzalém rozděluje islám	124
Vzniká Skalní dóm	124
Křížácké války – Jeruzalém se stává bojovým heslem muslimů	127
Křížácké války jako původ rozdílů mezi západním a arabským světem?	128
Al-Ghazzálí a porážka Arabů	131
Vítězství jako porážka – islám se navrácí do Jeruzaléma	132
Jeruzalém pod muslimskou nadvládou	134
Přicházejí Osmané.	136
Jeruzalém upadá v zapomnění	137
Čerstvý vítr z Egypta.	138
Počátek moderny	139
Falešný příběh a kariéra jednoho očního lékaře.	140

Blízkovýchodní konflikt

Od první světové války

po dělení území – období britského mandátu	145
Britský sionismus	146
Vznikají legendy – Lawrence z Jeruzaléma	148
Britský mandát jako výhybka do budoucnosti	149
Tajná jednání pod závojem	149

Bylo možno se srážce vyhnout?	152
Jeruzalém v období mandátu	153
Nepokoje v Nábí Músa – Jeruzalém se stává národním symbolem Palestinců	155
Muftí a Burák – nový název pro Zeď nářků	157
Propaganda se vyplácí – „Buráková revoluce“ roku 1929	158
Muftí a antisemitismus: nepokoje v letech 1936–1939	161
Teror: prostředek efektivního nátlaku na cestě k rozdělení	164
Až na dno – anatomie konfliktu	166
Porážka, aneb univerzita, která neexistovala	168
Boj o Haram – obavy wakfu.	171
Založení OOP.	172
Jeruzalém jako jablko sváru, 1948–1967	174
Rozdělené město	174
Kdo říká, že je OSN bezzubá?	176
Revoluce v Jeruzalémě – německo-izraelské vztahy	177
Proces s Eichmannem – jak se Izraelci dovídali o šoa	181
Kneset	183
Jeruzalém po roce 1967 – základ dnešní situace	185
Šestidenní válka – nedobrovolné vítězství	185
Zeď nářků se stává součástí státního náboženství.	188
Šestidenní válka jako okamžik zrození osadnického hnutí	191
„Zeď nářků“, nebo „zeď Buráková“?	192
OOP jako organizace zastupující Palestince.	195
Izrael anektuje své hlavní město	196
Nerovnost jako systém – rozdíly mezi západní a východní částí	199
Jsou Arabové spoluzodpovědní?	201
Jeruzalém – rozdělené město	204
Paralelní vesmíry	204
Dělicí čára napříč elektrickými rozvaděči.	206
První intifáda zviditelňuje rozdělení	208

Od naděje k nenávisti – cesta ke zdi

Mírové snahy let 1993–2000	213
Oslo – požadavky na palestinskou autonomii získávají půdu pod nohama.	213
Na cestě ke katastrofě – hlasité příměří.	215
Smlouva, která jako by nebyla – „Bejlin-Abbás non-paper“	215
Netanjahu premiérem, 1996–1999	216
Wakf podkopává židovské dějiny	218
Ehud Barak a konec izraelské levice, 1999–2000.	218
Nadějný počátek a množství faux pas.	218
Camp David 2000	219
Propuknutí Intifády al-Aksá a vyjednávání v Tabě	221
Jeruzalém pod vládou Šarona	223
Teror připravuje cestu ke zdi	223
Šaron – zarputilý nepřítel a stavitel zdi	225
Zed' a její důsledky pro město a okolí	227
Pro Palestince – chudoba a úpadek.	227
Demografie: časovaná bomba pro izraelskou suverenitu.	229
Jaký záměr stojí za stavbou zdi?	230

Mír se vzdaluje – Jeruzalém po druhé intifádě

Arafat umírá – příčiny smrti zůstávají hádankou	235
Prezidentské volby vyhrává Abbás.	236
Strategická chyba – Abbás sází na demokracii.	237
S otevřenýma očima vstříc politické smrti – parlamentní volby 2006 a státní převrat	238
Šaron opouští politickou scénu	239
Olmert – válčící mírotvorce.	240

Selhání v Annapolisu – Netanjahu se vrací	241
Netanjahu staví dál	243
Izraelci ve Východním Jeruzalémě – aktuální pohled	244
Doslov: Quo vadis, Jeruzaléme?	249
Slovo k váhavým turistům	253
Procházky	254
1. procházka: Evropský vliv v Jeruzalémě	254
2. procházka: Vznik sionismu – rodí se nový Žid	258
3. procházka: Rozdělený Jeruzalém a válka za nezávislost	260
Poděkování	263
Dodatek: České země a Jeruzalém (Ruth J. Weiniger)	265
Zdroje	285
Rejstřík jmenný	287
Rejstřík místní	293
Rejstřík věcný	299

Předmluva

Jeruzalém – už samotné to slovo je dráždivé. Na světě snad neexistuje místo, jehož jméno by vyvolávalo větší ohlas a které by bylo zatíženější mýty, sny a tužbami. Toto jablko sváru považují za „posvátné“ tři monoteistická náboženství, a jejich věřící se ve jménu tohoto města zároveň dopouštějí barbarských zvěstev. Židé mají pro toto město více než 70 jmen. Místo, jež údajně 1000 let př. Kr. dobyl legendární král David a učinil je svým hlavním sídlem, se nazývá též Ir šalem – „Město míru“. Město míru, v jehož jméně prolévají krev už od samého jeho založení světové říše, národy i věřící.

Jedinou konstantou Jeruzaléma je dichotomie. Jak jsou jeho domy z dohledu, mění se v symbol: *Jerušalajim šel ma'ala*, „horní“ Jeruzalém, město Boží, o němž středověcí filosofové tvrdili, že je věrným obrazem ráje. Zatímco pro mnohé zobrazoval to „nebeské“, to, co se v něm odehrávalo, bylo pekelné. Na západě se ke Starému městu vine Gaj Ben Hinom, Benhinomské údolí. Toto údolí se stalo synonymem všeho zla v člověku, od té doby, co zde král Menaše obětoval děti modle Ba'alovi. *Gehinom* se dodnes v hebrejštině nazývá peklo, arabština si výraz vypůjčila a změnila v *džahanim*.

Náboženství a vládci se v Jeruzalémě střídali snad častěji než v kterémkoli jiném městě na světě. Za posledních 2000 let vtáhli do města 34krát dobyvatelé, 22krát bylo obleženo, 18krát znovu vybudováno a 11krát se v něm vystřídalo vládnoucí náboženství. Symbolickou hodnotu Jeruzaléma již po tisíciletí oceňují vetřelci a proklínají jeho obyvatelé, oběti bojů. Město, v jehož jméně vyzývala náboženství k mírnosti, lásce k bližním a toleranci, je zároveň působištěm

extrémistů, zneužívajících zvláštní symbolické hodnoty Jeruzaléma ke svým cílům. Naděje poutníků a věřících stojí proti zoufalství rodin, jejichž členové se zde staly obětmi extremismu. Město je zároveň snem historiků a válečných zpravodajů, stejně jako noční můrou mírumilovných správců. Toto město, o něž se vedou boje, je nejzranitelnější slabinou blízkovýchodní mírové politiky, zlomovým bodem, v němž se státníkům nedaří učinit svá přání skutečností. Ohniskem je přitom Chrámová hora, na níž stále znovu vybuchuje sud střelného prachu, zvaný „Blízký východ“.

Popis tohoto města by měl začínat pokorně. Žádná kniha nemůže popsat a vysvětlit čtyřtisícileté dějiny. Už při psaní úvodu je obtížné být originální. Podle údajů jednoho internetového knihkupectví vyšlo za rok 2009 celkem 2947 knih, které pojednávají o tomto městě. Proto si tento průvodce nedělá ambice stát se kompletními „dějinami Jeruzaléma“. Tento nový žánr „politického průvodce“ má být spíše východiskem k dalšímu studiu. Kniha nabízí zvláštní úhel pohledu: pokouší se sledovat široké spektrum světových dějin, zvláště pak blízkovýchodního konfliktu, právě skrze Jeruzalém, který jako by byl jakousi skleněnou čočkou, v níž se sbíhají různé paprsky. Téměř každá budova tohoto města je spojena s vývojem světové politiky nebo klíčovými událostmi blízkovýchodního konfliktu. Čtenář by měl mít možnost nahlédnout tuto zvláštní roli Jeruzaléma prostřednictvím jeho architektonických zvláštností.

Žádný z dílčích aspektů tohoto více než stoletého konfliktu mezi sionisty a palestinskými nacionalisty není tak spleť a zamotaný jako právě role Jeruzaléma. Jádrem izraelsko-palestinského konfliktu zůstane město i do budoucna. Tato kniha je pojata jako politický, ale přitom zábavný a aktuální průvodce, s jehož pomocí bude čtenář ve městě nejen objevovat pamětihodnosti, ale bude je schopen také zasadit do historického a politického kontextu.

Jeruzalém, léto 2012

Proč vůbec Jeruzalém?

Jeruzalém hraje ústřední roli ve třech monoteistických náboženstvích. Už asi 1300 let je středem politických ambicí každé blízkovýchodní velmoci. Při mírových vyjednáváních mezi Izraelci a Palestinci se jako největší kámen úrazu jeví otázka vlády nad tímto horským městem. To, že Jeruzalém je „diamantem v koruně Palestiny“, se stalo příslovečným. Než se však kritický pozorovatel pustí do zkoumání pestrých dějin Svatého města, vloudí se mu kacířská otázka: Proč zrovna Jeruzalém dosáhl tak ústředního významu?

Už po krátkém zkoumání odpadnou viditelná kritéria. Město nemá žádný strategický význam. Leží mimo Via Maris, důležitou obchodní trasu starověku, jež vedla podél Středozemního moře a na níž už od nepaměti soupeřila velká impéria o bohatství a moc. Jeruzalém nemá žádné přírodní bohatství. Nevládne ani úrodným rovinám, jež by mohly živit městské obyvatelstvo, ale nachází se na hranicích pouště. Toto horské město se oproti jiným významným městům nachází ve výšce 800 metrů nad mořem, nikoli na nejvyšší hoře v okolí. Proto svým obyvatelům nikdy nenabízelo kýžené bezpečí. Jeho severní strana je spíše slabinou, kudy je nakonec dobyli téměř všichni dobyvatelé, ať již Římané, křižáci nebo Izraelci.

Tuto strategickou bezvýznamnost Jeruzaléma podtrhuje Napoleonovo egyptské tažení v letech 1798/1799. Při dobývání Palestiny se nadšení vojáci stále znovu dávali do zpěvu žalmů a chtěli Jeruzalém dobýt. Ale vojevůdce, který své muže vedl do války celých 4000 kilometrů, neudělal na cestě z Jaffy do Akkonu šedesátikilometrovou zacházku k Jeruzalému. Někteří tvrdí, že Napoleon bral ohledy na náboženské cítění muslimů. Pravděpodobnější však je, že tento stratég, na něhož náboženské přesvědčení nemělo vliv, poznal, že Jeruzalém nemá vojenský význam.

Zásadní význam Jeruzaléma nespočívá v jeho fyzických kvalitách, ale v metafyzických atributech. Proto se konflikt soustřeďuje na horu Mórija, která byla, kam až lidská paměť sahá, považována za posvátnou. Jebúsejci se zde pravděpodobně modlili už dávno předtím, než Šalomoun postavil nad jejími skalami první židovský chrám. Platí zde archeologické pravidlo: „jednou posvátné, vždycky posvátné“.

Každé vítězné náboženství převzalo posvátnost kamene hory Mórija, vyložilo jeho roli po svém a vložilo jej do kontextu vlastních náboženských dějin. Tak byly na tomto místě zbudovány dva židovské chrámy. Později zde Římané zřídili chrám Dia a Jupitera, na jehož pozůstatcích postavili muslimové mešitu, kterou křižáci přeměnili v kostel. Ústřední roli při oslavě Jeruzaléma jako „pupku světa“ hrály lidská hamižnost a závist.

Podobně jako se jedinečná přednost Jeruzaléma – posvátnost – stala zároveň jeho prokletím, podařilo se městu vytěžit přednost ze svých slabin. Jeho poloha, daleko od strategicky významné pobřežní cesty, *Via Maris*, umožnila nejprve zformování horského státečku Judeje, kde už roku 900 př. Kr. vznikly první části židovské Bible. Po zničení druhého Chrámu udrželo toto literární dílo společně s Talmudem, výkladem ústní tradice (Mišny), v rámci židovské diaspory slávu Jeruzaléma nadále živou a šířilo ji do celého světa. Kdyby město zbohatlo pomíjivými statky, možná by tu bylo menší soustředění na ducha, který jeho jméno učinil nehynoucím. Kdyby nebylo tak často dobýváno, neměly by ztracené statky tak zásadní význam v očích tolika národů a náboženství.

Možná tedy nikoli navzdory, ale právě díky vlastním slabinám, dosáhl Jeruzalém své dnešní hodnoty, která už od starověku podněcuje fantazii a snění, stejně jako nenávist a závist.

Jeruzalém rozděljuje islám

Jeruzalém je dnes ve vědomí muslimů celého světa hluboce zakoreněn coby třetí nejposvátnější místo. Sehrál ústřední roli při rozdělení islámu na sunnity a šíity. Po zavraždění třetího chalífy Uthmána se stal vůdcem věřících Alí, Prorokův bratranec a zeť. Jedna skupina pod vedením Mu'áviji od nového chalífy požadovala, aby Uthmánovu smrt pomstil, avšak Alí se vzpěchoval. Nato vypuklo proti jeho vedení povstání. V únoru 661 byl Alí zavražděn během ranní modlitby v mešitě v Kúfě, na území dnešního Iráku. Titul chalífy převzal jeho syn Hasan, avšak Mu'ávija, guvernér Sýrie a Egypta, mu tento titul upřel. V červenci 661 se muslimští šlechtici shromáždili na Chrámové hoře, kde Mu'ávijovi přísahali věrnost. Od této chvíle je islám rozdělen. Přívrženci Alího a jeho syna Hasana dodnes věří, že na zemi smějí Muhammada zastupovat jen oni a jejich potomci. Nazývají se „Strana Alího“ – *Šíat Alí*, či krátce: šíité. Většina muslimů však následovala stranu Mu'áviji, založenou na Chrámové hoře. Nazývala se *ahl as-sunna wal-džamáa* – „lid tradice a jednoty muslimů“; dnes jsou známi jako sunnité.

Mu'ávija již brzy Jeruzalému propůjčil zvláštní status: Přenesl do islámu myšlenku, že zde má nastat konec světa. Prohlásil, že město „je Bohu milejší než zbytek světa“. To mohlo vycházet i z toho, že z důvodu občanské války mezi muslimy (*fitna*) neovládl Mekku a Medínu. Na Haramu založil mešitu, „důstojnou svatyni“, a dvůr, který kdysi založil Herodes, rozšířil směrem k severu.

Vzniká Skalní dóm

Navzdory ústřední roli, kterou Jeruzalém hrál pro Mu'áviju, založení nejstarší islámské sakrální stavby světa a nového symbolu Jeruzaléma zbylo na jeho nástupce, Abd al-Málíka (646–705). Za jeho předchůdce, prostopášníka Jazída, vypukla druhá *fitna*. Když Jazíd roku 683 zemřel, vládl krátce jeho následník Marwán, než i on zemřel a chalífou se roku 685 stal jeho syn Abd al-Málík. Abd al-Málík, jemuž přísahali věrnost šlechtici z Damašku a Jeruzaléma,

Interiér Skalního dómu. Nachází se přímo nad kamenem, uctívaným Židy jako „prapůvodní kámen“. Zde se měla nacházet Nejsvětější svatyně Šalomounova chrámu – podle muslimů zde Muhammad vystoupil na nebesa. Foto z roku 1915.

převzal roztržštěnou říši. Persie, Mezopotámie a především Mekka a Medína se nacházely v rukou vzdorochalífy Ibn al-Zubajra (619–692). Jak ovšem mohl být Abd al-Málik vládcem z Boží vůle, když Alláh dal posvátná místa do rukou Zubajrovi? Někteří se domnívali, že Abd al-Málik postavil Skalní dóm a povýšil status Jeruzaléma proto, aby i on vládl nad poutním místem a aby i jeho území mělo příležitost k výnosným obchodům, jež bylo možno uzavírat s poutníky. Abd al-Málik na něm nešetřil: na stavbu Skalního dómu údajně věnoval po sedm let veškeré výnosy z Egypta.

Jiní historici následují výklad svého středověkého kolegy, al-Mukaddásiho, že Abd al-Málik postavil Skalní dóm proto, aby konkuroval chrámu Božího hrobu a „nevěřící“, rozuměj křesťany, přesvědčil o pravdě islámu. Nasvědčuje tomu skutečnost, že kupole 20 metrů vysokého Skalního dómu mající průměr deseti metrů, postavená za pomoci byzantských architektů, dosahuje stejné výšky jako chrám Božího hrobu. Při stavbě Skalního dómu roku 691 a zasvěcení mešity al-Aksá roku 709 bylo záměrem etablovat islám jako plnoprávného nástupce židovství a křesťanství. Původní citáty z Koránu skutečně

působí jako propagandistická hesla namířená proti křesťanství: „Rci: On Bůh je jedinečný, Bůh sám o sobě věčný. Neplodil a nebyl zplozen, a není nikdo, kdo je mu roven“ (súra Upřímnost víry 112). Uvnitř Skalního dómu je to ještě zdůrazněno: „Vlastníci Písma! Nepřehánějte v náboženství svém a mluvte o Bohu jedině pravdu! Vskutku Mesiáš Ježíš, syn Mariin, je pouze poslem Božím a slovem Jeho, které vložil do Marie, a duchem z něho vycházejícím. A věřte v Boha a posly Jeho a neříkejte: ‚Trojice!‘ Přestaňte, a bude to tak pro vás lepší. Bůh vskutku je jediným Bohem, On povznesen je nad to, aby měl dítě, vždyť náleží Mu vše, co na nebesích i na zemi; a Bůh dostatečným je ochráncem“ (Súra 4, „Ženy“ v. 171–172).

Vedle náboženské funkce plnil Skalní dóm pro Abd al-Málika i politickou roli: nádherná stavba měla upevnit jeho nároky jakožto chalífy – jediného duchovního i světského vůdce muslimů. Abd al-Málik byl více než kdo jiný zodpovědný za formování islámu. Jako před ním už Jóšijáš a Konstantin, i on usiloval o sjednocení impéria a náboženství. Shromáždil *hadíthy* (ústní tradice) a stanovil konečnou redakci Koránu. Mezi islámem a židovstvím však stále ještě existovaly styčné body. Kromě 300 otroků sloužilo ve Skalním dómu také 20 Židů a 10 křesťanů. Jejich modlitební rituály byly islamizovanou formou chrámové bohoslužby před 600 lety. Muslimové se snažili křesťany příliš neurážet, koneckonců v nich viděli potenciální konvertity: [Říká Ježíš:] „A učinil mne [Bůh] pozhnaným, ať kdekoli dlítí budu a modlitbu a almužnu, co živ budu, mi poručil a také úctu k matce své; a ani násilníkem, ani bídníkem mne neučinil. A dal, aby mír byl se mnou v den, kdy jsem se narodil, i v den, kdy zemřu, i v den, kdy k životu budu zas probuzen“ (Súra 19, „Marie“ v. 30–33).

Abd al-Málik se ve Skalním dómu nechal zvěčnit coby stavitel. V interiéru zanechal následující arabský nápis v písmu kúfě: „Tento dóm byl postaven služebníkem Božím, Abd al-Málikem ibn Marwánem, emírem věřících, roku 72 (podle islámského letopočtu, tedy v roce 691/692).“ Jeden z pozdějších panovníků, abbásovský chalífa Abú Dža'far al-Ma'mún ibn Harún (786–833) chtěl rovněž vstoupit do dějin jako stavitel Skalního dómu. Vyměnil al-Málikovo jméno za své a prohlásil se tak budovatelem skvělého díla. Přitom ovšem zapomněl vyměnit i datum dokončení stavby. Tak by jako jediný

vládce v dějinách dokázal nemožné – dal základy nejdůležitější stavbě své vlády 100 let před vlastním narozením. Odhalení usnadnila okolnost, že al-Ma'múnovo jméno má jinou barvu než zbytek nápisu.

Stejně jako v raném židovství a křesťanství byl Jeruzalém coby posvátné místo předmětem sporů. Islámský náboženskoprávní učenec Ibn Tajmíja (1263–1328) se rozčiloval nad tím, že se Chrámová hora nazývá *Haram aš-šaríf*. Podle jeho mínění náležel titul posvátného místa „Haram“ jedině Mekce a Medíně. Jako kompromis obdržel Jeruzalém méně lichotivý titul *Thálith al-haramajn* – „Třetí po dvou posvátných místech“. Dnes široce rozšířený arabský název Jeruzaléma *al-Kuds* (Svaté) se vžil teprve v 10. století.

Křížácké války – Jeruzalém se stává bojovým heslem muslimů

Umajjovci vztyčili v Jeruzalémě trůn své říše. Vystavěli město a okrášlili je četnými paláci. Abd al-Málíkův syn Sulejmán (674–717) dokonce uvažoval, že by Jeruzalém učinil svým hlavním městem. Když však moc převzala abbásovská dynastie, byl Jeruzalém zatlačen do pozadí. Je přílehlivé, že Abbásovcí bojovali pod černým praporem: Tato nová, puritánská elita vymazala se zatrpklou zarputilostí dům Ummájovců, vyznačující se radostí ze života. Své hlavní sídlo přenesli do Bagdádu a do popředí posunuli opět Mekku a Medínu. Ma'múnův otec Hárún ar-Rašíd, vládce z „Tisíce a jedné noci“, povolil Karlu Velikému zřídit kolem chrámu Božího hrobu křesťanskou čtvrť. Dnes zde stojí Chrám Vykupitele. Jeho syn chalífa Ma'mún (ten, který nechal jméno Abd al-Málíka nahradit svým vlastním) financoval svá vojenská tažení prodejem zlata z kupole Skalního dómu.

Jeruzalém se změnil ve zchudlé maloměsto v odlehlém pohraničí, o něž vedli neustálé boje abbásovští chalífové z Bagdádu a odpadlická, fátimovská dynastie z Káhiry. Abbásovcí od poutí do Jeruzaléma odrazovali. Degradovali je na pouhou *sijáru* čili „návštěvu“, v protikladu k *hadž*, pouti do Mekky a Medíny, což v překladu znamená „nutnost“ a jde o povinnosti každého muslima. Fátimovci poutě do Jeruzaléma naopak podporovali, aby zde zvýšili svůj vliv.

Není tedy asi překvapující, že dobytí Jeruzaléma křižáky roku 1099 nevyvolalo v islámském světě žádný ohlas. Abú Saad al-Harawí, damašský kádí, odešel roku 1099 s jeruzalémskými uprchlíky k abbásovskému chalífovi al-Mustansiru bi-lláhovi, aby mu podal zprávu o pádu Jeruzaléma. Vůdce muslimů však zůstal lhostejný. Al-Harawí zmobilizoval masy šikovným trikem. Během postního měsíce Ramadánu demonstrativně jedl ve velké mešitě v Bagdádu. Brzy se kolem něj shromáždil rozněvaný dav. Al-Harawí kontroval otázkou, jak se mohou tak zlobit nad porušováním půstu, když je nechává chladnými smrt tisíců muslimů a ničení posvátných míst islámu.

Muslimové té doby považovali ztrátu Jeruzaléma za součást trvalé války proti křesťanské Byzanci. Válka ve „Svaté zemi“ byla jen jednou z mnoha front. Ve Španělsku, na Sicílii a v Anatolii bojovali muslimové proti křesťanům již po staletí. Dokonce i po invazi křižáků bojovali muslimové a křesťané ještě celá desetiletí bok po boku proti vlastním souvěrcům. Náboženství bylo jen jedním z mnoha faktorů, s nimiž museli místní vládcí při strategických úvahách počítat.

Jeruzalém se stal politickým sloganem až padesát let po dobytí křižáky. Ústřední roli v tom sehráli vládcí Aleppa a Mosulu, Atabeg Imád ad-Dín Zankí (Zengi, 1087–1146) a jeho syn Núr ad-Dín (1118–1174). Části jejich říše, Egypt a Sýrie, byly křižáckým královstvím v Palestině rozděleny. Dobytí Jeruzaléma tak bylo strategickou příležitostí. Núr ad-Dín povýšil dobytí Jeruzaléma na náboženskou povinnost *džihádu* proti křesťanům. Zdá se, že se silně rozezněly *fadá'il al-Kuds* – oslavné písně na Jeruzalém, vyzdvihující muslimský charakter Jeruzaléma, zatímco mezi roky 1100 a 1500 *fadá'il* nenacházíme ani jednou.

Křižácké války jako původ rozdílů mezi západním a arabským světem?

Nejpozději od atentátů v New Yorku 11. září 2001 se hodně mluví o boji mezi islámskou a západní kulturou.

Jeruzalém hraje v těchto diskusích rozhodující roli, někdy bývá označován za samotnou příčinu problémů. Dobré východisko pro pochopení napětí mezi Východem a Západem představují zprávy

Křižák Gottfried z Bouillonu dobývá 15. července 1099 Jeruzalém. Dobytí Jeruzaléma během 1. křížové výpravy (1096–1099) bylo velkým krveprolitím. Dřevoryt podle Gustava Doré (1832–1883): „Gottfried z Bouillonu proniká do města“.

Arab Human Development Reports (AHDR) OSN. Tyto zprávy sepsané arabskými intelektuály zkoumají otázku, proč se arabský svět v mnoha ohledech vyvíjí „nazpátek“. Zatímco většina arabských států vykazovala v 50. letech 20. století podobný životní standard jako „malí tygři“ východní Asie (Thajsko, Jižní Korea či Tchaj-wan), dnes zaostávají. Tomuto vývoji nezabránil ani ropný boom a investice v celkové hodnotě 2500 miliard amerických dolarů. Produktivita arabské ekonomiky poklesla ve srovnání s americkou v letech 1970–2000 o třetinu. Čínský průmysl, kdysi chudobinec světa, překonal roku 1987

celkovou produkci všech arabských států a v roce 2003 vyprodukoval dvojnásobek. Přitom asi 70 % celého arabského hrubého domácího produktu pochází z vývozu ropy. Pětina Arabů žije z méně než dvou dolarů na den. Nedostatek vzdělání je více než zjevný: Ze 317 milionů Arabů (populační údaj z roku 2007) je 43 % dospělých negramotných, deset milionů dětí nechodí do školy. V posledních 1200 letech bylo do arabštiny přeloženo asi 10 tisíc knih, přibližně tolik, kolik do svého jazyka překládá 40miliónové Španělsko. Ve srovnání se Západem zveřejňují arabské univerzity jen 2 % vědeckých článků. K 15 % nezaměstnanosti přibude každoročně dalších 6 milionů nezaměstnaných.

Třebaže AHDR činí v případě Palestiny za mnoho potíží Palestinců zodpovědnou izraelskou okupaci, zprávy OSN označují za hlavní příčinu zaostalosti arabského světa tři hlavní nedostatky: Podle OSN mu chybí svoboda, emancipace a vzdělání. Lidskoprávní organizace označují arabský svět po Číně za největší souvislou oblast, v níž dochází k porušování lidských práv. Ve všech arabských státech vládne přísná cenzura. Za kritiku vládců se často platí životem. „K zastrašování médií dochází ... pod ochranou zákona; noviny bývají svévolně rušeny ... novináři bývají bez obvinění uvězněni ..., za zveřejňování kritických článků musejí platit těžké pokuty. Život mnoha novinářů je otevřeně ohrožován,“ konstatuje AHDR z roku 2003.

Nedostatek emancipace se projevuje ve vydávání zákonů, inspirovaných místními tradicemi a Koránem. Korán sice ve své době znamenal pro ženy pokrok. Z dnešního hlediska je však role ženy v islámu problematická, jelikož Korán v súře 4,34 hlásá: „Muži zaujmají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jednomu z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých [ženám].“ Ženy často získávají jen část rodinného dědictví. Arabský svět má nejnižší podíl pracujících žen. Nejkrasnějším projevem útlaku je někde široce rozšířené mrzačení ženských pohlavních orgánů.

Konflikt mezi Západem a arabsko-islámským světem není bojem mezi evangeliem a Koránem. Spíše je to vzpoura obyvatel proti trvalému útlaku, která se od „Arabského jara“ roku 2011 projevuje různými způsoby. Během několika málo měsíců smetl hněv lidu tři diktátory: tuniského Bin Alího, libyjského Muammara Kaddáfího a egyptského Husního Mubáraka. V Bahrajnu a Sýrii vypukla

povstání. Arabové si jsou vědomi slabosti svých států vůči Západu. Pouhá další existence státu Izrael a vojenské přesily 7,9 milionů Izraelců uprostřed více než 320 milionů Arabů je pro ně důkazem arabské bezmoci. Invaze USA a NATO do Iráku a Afghánistánu v Arabech posilují mentalitu obětí.

To je v ostrém kontrastu s přísliby svatého Koránu věřícím: „Vy jste národ nejlepší, jenž kdy povstal mezi lidmi; vy přikazujete vhodné, zakazujete zavrženíhodné a věříte v Boha...“ (Súra 3, „Rod Imránův“, v. 110). Představitelé extremistů, neschopní rozpoznat chyby ve vlastním systému, svalují zodpovědnost za tuto situaci na sionisty a USA. Hněv mladého Araba, jehož vláda mu nenabízí vzdělání, svobodu myšlení a projevu, ani šanci na profesní vzestup, je šikovně směřován proti Západu a sionistům.

Dnešní zaostalost Arabů překvapuje především vzhledem k převaze osvíceného chalífátu vůči středověké Evropě. Řecké a římské vědění, poznatky z oblasti matematiky, filosofie a chemie by se neuchovaly nebýt toho, že je během středověku uchovávali islámští vzdělanci. V 9. století mělo 70 knihoven muslimské Córdoba okolo 400 tisíc knih, zatímco největší křesťanská knihovna Evropy v St. Gallen se mohla chlubit jen 426 knihami! Dnes má knihovna amerického Kongresu více než 32 milionů knih a 62 milionů rukopisů ve 470 jazycích, zatímco Výzkumné centrum krále Fajsala v Rijádu jen 90 tisíc. 300 milionů amerických občanů má v Knihovně Kongresu k dispozici více knih, než jich má ve všech svých knihovnách 1,2 miliardy muslimů. Jak se mohla takto pokroková říše dostat do takové nevýhody?

Al-Ghazzálí a porážka Arabů

Úpadek započal ještě před křížovými výpravami, a opět přitom hrál ústřední roli Jeruzalém. Roku 1095 uprchl do Jeruzaléma jeden z nejvýznamnějších islámských filosofů. Abú Hámid Muhammad al-Ghazzálí (1058–1111), perský mystik, se z obav před pomstou asasinů uzamkl v místnůstce nad Zlatou branou a sepsal zde jedno z nejdůležitějších děl islámské teologie. „Znovuoživení náboženských věd“, spis namířený proti šíitům, podřizoval logiku

filosofie náboženské pravdě. Tato kniha spolu s dílem „Vyvrácení filosofů“ (lat. *Destructio philosophorum*) ruší vědecké spojení příčiny a následku: Bůh by mohl ze svého svobodného rozhodnutí stvořit dvě události najednou, aniž by spolu kauzálně souvisely. Ghazzálího spisy navíc podporují dvě další ideje: pochopení Boha má vycházet ze srdce a „oprostit se od neislámských vlivů rozumu“. To připravilo cestu antiracionálním proudům. Třebaže Ghazzálího spisy vedly k novému rozkvětu teologie, přispěly ke konci zlatého věku arabské vědy.

Politický a vojenský úpadek Arabů začal už během abbásovské dynastie. Bagdádský chalífa byl pod ochranou Seldžuků, čím dál větší roli hráli Peršané a Turci, části říše byly ovládnuty nearabskými otrockými vládci. I velké vítězství muslimů nad křižáky zůstalo nakonec vyhrazeno Kurdovi, nikoli Arabovi.

Vítězství jako porážka – islám se navrácí do Jeruzaléma

Kurd Saladin (1137–1193; ar. Saláh ad-Dín) zahájil svou kariéru jako generál ve službách Núra ad-Dína. Pomalu si vytvořil vlastní říši: V Egyptě roku 1071 svrhl Fátimovce, pak pod svoji moc dostal Mekku, Medínu, Tunisko a Jemen. Po Núr ad-Dínově smrti mu připadla i Sýrie. Celistvost jeho říše narušovala přítomnost křižáků ve Svaté zemi. Roku 1187 sklidil plody, jež zasel jeho někdejší pán. V bitvě u Hattínu křižáky porazil. 2. října téhož roku mu po dvou-týdenním obléhání padl do rukou Jeruzalém. Na rozdíl od křižáků Saladin neprovedl žádný masakr, ale nechal křesťany po zaplacení daně z hlavy odejít. Ti, kdo nebyli schopni zaplatit, upadli do otroctví. Ze Skalního dómu byl odstraněn kříž. Saladin údajně sám vytřel podlahu mešity na Haramu růžovou vodou. Poté se sultán pomodlil ve Skalním dómu, který označil za „drahokam ve vítězném prstenu islámu“. Až do mezihry let 1229–1244, během níž vládu nad městem vyhandloval císař Friedrich II., ovládali Jeruzalém muslimové.

Toto dobytí se ze zpětného pohledu jeví jako obrat v poměru sil mezi Západem a arabským světem. Pro Evropu znamenaly křížové výpravy historické dno. Poté nastal vzestup, který měl původ mimo

jiné i v přenosu vědění z Východu. Křížáci dychtivě nasávali vědění národů, které si podrobili. Porážka z rukou „musulmanů“ vedla Evropu k vystřízlivění. Zatímco kolem přelomu tisíciletí ještě převládala mesianistická hysterie, po ztrátě Jeruzaléma na mnoha místech náboženský zápal vyhasl. Bylo čím dál zřejmější, že výzvy k tažení ve jménu Božím často sloužily jen politickým zájmům cynických mocnářů, a spolu s tím se začal šířit sarkasmus. Vznik evropské renesance tak lze přinejmenším zčásti odvodit z porážek křížových výprav. Její antropocentrické a vědecké nahlížení světa stálo v přímém protikladu k teocentricko-mystickému pohledu středověku, jenž skončil s křížovými výpravami.

Východ si z křížových výprav vzal jiné poučení. Arabský svět se uzavřel ve vědomí dobyvatele, což urychlilo úpadek trvajícím podnes.

Saladinovo legendární vítězství nad křížáky je v arabském prostoru dodnes představováno jako jeden z nejslavnějších okamžiků dějin islámu. Arabští samovládci se nechávají zpodobňovat jako následníci kurdského vojevůdce, třebaže oni sami, jako například irácký diktátor Saddám Husajn, vraždí Saladinovy potomky jedovatým plynem. Třebaže islámská říše měla dosáhnout svého největšího rozšíření o několik staletí později, za tureckých Osmanů, dnešní Arabové vzpomínají na zlaté období vlády Saladinovy. Stanovy islamistických stran se odvolávají na vítězství nad křížáky: „Musíme islámské národy ideologicky, výchovně a kulturně mobilizovat, aby jako při vítězství nad křížáky splnily svoji roli a zachránily lidstvo,“ praví se kupříkladu v 29. článku stanov Hamásu, islámského povstaleckého hnutí v Palestině. Název tohoto hnutí je akronymem pro „Harakat al-Mukawama al-islamíja“ (Hnutí islámského odporu); slovo *hamás* znamená horlivost či zanícení. Odpověď na eskalující problémy arabského světa nespočívá podle islamistů v racionalismu, v pátrání po příčinách náboženství a mocenských struktur, nýbrž, i s odkazem k al-Ghazzálímu, v návratu k „puristickému“, fundamentalistickému islámu, který údajně před vítězstvím nad křížáky praktikoval Saladin.

Jestliže Západ tedy vsadil na osvícenství, individualismus a racionalismus, Východ své štěstí tuší v náboženství a mystice. Vítězství *džihádu* nábožensky založeného Saladina a porážka Evropy by tímto

způsobem mohly alespoň částečně vysvětlovat různé směry vývoje obou kultur až do 21. století.

Takováto argumentace, založená na jediné příčině, samozřejmě nemůže objasnit tak složitý vývoj. Při úpadku arabsko-muslimské světové říše hrály roli i další faktory. Až dodnes se Arabům nepodařilo vytvořit trvalé instituce. Křížáci naproti tomu již zakrátko vytvořili fungující státní útvar, v jehož harmonickém právním systému se dařilo i muslimským rolníkům. Arabský cestovatel po Blízkém východě, Ibn Džubajr, při návštěvě Týru překvapeně zjistil, že muslimští zemědělci žijí na vzkvétajících statcích „v nejlepší shodě s Franky. ... Je jasné, že se v srdci tohoto člověka rozšířily pochybnosti, když svůj vlastní osud srovnával s osudem svých bratří v muslimských zemích, neboť ti trpí nespravedlností svých souvěrců, zatímco Frankové jednají spravedlivě.“ Tento popis by bylo i dnes možno vztáhnout na srovnání právních možností, jež se nabízejí arabským občanům Izraele na rozdíl od Jordánska, Egypta či Sýrie. Arabové jsou v Izraeli v mnoha ohledech občany druhé kategorie, přesto se však těší plné právní ochraně a nejednou nad státem vyhráli při u Nejvyššího soudu. Arabské státy se podobají špatně spravovaným rodinným podnikům, v nichž bují svévole a korupce. Jejich občané jsou nuceni prosazovat své legální požadavky prostřednictvím alternativních struktur, například pomocí Muslimského bratrstva.

Jeruzalém pod muslimskou nadvládou

Po dobytí Jeruzaléma odtáhl Saladin do Chanky, dnešního súfijského kláštera. Jeho bratr Safadin se usadil v Coenakulu, kde byl podle křížáků Davidův hrob. Křesťané a Židé už na Haram nesměli pod hrozbou trestu smrti vstoupit. Když v 19. století spadlo na Haramu několik dětí do studny, byl na Haram na zádech a se zavázanýma očima dopraven židovský záchranář, aby svýma nohama neznesevětil posvátné místo. Přesto byl Saladin tolerantní vládce: kromě koránských učenců usídlil v Jeruzalémě také Židy a Armény.

Saladinův syn Afdal vládl v Jeruzalémě jen krátce. Johanitský klášter vedle chrámu Božího hrobu nechal přeměnit na Umarovu me-

šitu, která dosud stojí vedle jediného vstupu do chrámu, a vedle Zdi nářků postavil čtvrt Severoafričanů a Maghrebanů. Krátce nato na sebe strhli moc Saladinovi synovci. Ísá al-Mu‘azzam dal příkaz k zazdění Zlaté brány na Chrátové hoře. Byla to jakási forma aplikované teologie – podle židovské tradice má touto branou projít Mesiáš. Ze strachu z jeho příchodu muslimové bránu nejprve uzavřeli a pak před ní ve 13. století založili hřbitov, aby Mesiášovu příchodu zabránili.

Město bez hradeb padlo brzy do rukou nových pánů – mamlúků. Ti byli abbásovskými chalífy „importováni“ jako děti z východní Evropy či střední Asie. Vyšvihli se však na panovníky. Po vítězství nad Mongoly v bitvě u Ajn Džalútu nedaleko Nazareta roku 1260 se stal novým mamlúckým sultánem Bajbars. Převzetím moci tureckými mamlúky skončila muslimská tolerance vůči jinověrcům. Islamizovaní váleční otroci hleděli povýšeně i na samotné Araby. Židé museli nosit žlutý turban, křesťané modrý. Třebaže jejich panterí erb dodnes zdobí jednu z nejkrásnějších jeruzalémských bran (omylem se nazývá Lví branou), stal se Jeruzalém za Bajbarsovy vlády z politického hlediska periferií. V roce 1267 žilo ve městě, které bylo stále znovu obětí nájezdů, jen okolo 2000 lidí – z toho 300 křesťanů a jen dva Židé. Do Jeruzaléma byli vypovídáni důstojníci, kteří se ocitli v nemilosti. Přesto město pod vládou pozdějších mamlúckých sultánů zůstávalo náboženským centrem. Z této doby pochází mnoho monumentálních staveb, jako koránské školy, lázně a mešity. Lze je snadno poznat podle stavebního stylu. Dveřní a okenní rámy jsou okrášleny střídajícími se bílými a růžovými kameny – *ablakem*. Brány bývaly zdobeny kamennými stalaktity, nazývanými *mukarna*. Tyto stavby pojímaly silící proud muslimských poutníků. Aby se zabránilo opětovnému rozdělení města, k jakému došlo v letech 1229–1244 po smlouvě s Friedrichem II., zahájili mamlúkové velkorysá stavební opatření. Od Herodových dob byla Chrátová hora od města oddělena hlubokým údolím jménem Tyropoeon (řec. „Údolí sýrařů“). To umožňovalo přenechat město Friedrichovi, zatímco muslimská vláda nad Haramem zůstala nedotčená. Mamlúkové údolí podél západní zdi Haramu zasypali nebo nad ním udělali nadstavbu, aby horu začlenili do města. Vykopávky podél dnešní Zdi nářků, jež jako jediná nebyla zastavěna, dodnes svědčí o skutečné velikosti herodovské stavby.

Po architektonické stránce mamlúkové s Jeruzalémem zacházeli jako se vzácným klenotem. Roku 1317 pozlatili kupoli Skalního dómu, Haram obklopili kolonádami a celý areál ozdobili fontánami a oblouky. Vyrostly zde minarety a na obnoveném *súku* vládl čilý ruch. Navzdory rozsáhlým stavebním úpravám se však město nestalo významným centrem islámské učenosti. V Jeruzalémě žilo podle všeho sotva 10 tisíc obyvatel. Jejich nejdůležitějším zdrojem příjmů byli křesťanští poutníci, kteří byli nezřídka zadržováni tak dlouho, dokud za ně nebylo zapláceno výkupné.

Přicházejí Osmané

28. prosince 1516 přitáhl do Jeruzaléma po vítězství nad mamlúky sultán Selim I. (1470–1520). Až na krátké výjimky vládli napříště v Jeruzalémě Osmané. Jeruzalém se stal hlavním městem v oblasti, zůstal však podřízen Damašku. O čtyři roky později se stal novým sultánem Sulejmán Nádherný (1496–1566), jenž více než kterýkoli jiný panovník ovlivnil dnešní vzhled Jeruzaléma. V letech 1537–1541 nechal svého vrchního architekta Sinana postavit městské hradby. To však stavitele nezachránilo před strašlivou smrtí. Podle místních tradic nechal Sulejmán dvěma nejvýznamnějším architektům městských hradeb setnout hlavy, protože neohradili horu Sión. Alespoň jim dopřál čestné místo posledního odpočinku. O dvou hrobech poblíž Jaffské brány průvodci rádi říkají, že v nich leží právě oni. Je to však jen tvrdošíjně přetrvávající mýtus. Pod hrobovými deskami spoívají ostatky dvou učenců ze Safedu.

Městskými hradbami určil Sulejmán hranice, které Jeruzalém vymezovaly po příštích 400 let. Nechal postavit vodovod z Betléma, aby ve městě mohly tryskat nádherné kašny. Skalní dům opatřil novými okny a pestrými arménskými kachlemi, jež lze obdivovat ještě dnes. Zdi Starého města opisovaly městské hradby z křižáckého období. Měly Jeruzalém chránit před dobytím a zajišťovat mu vnitřní bezpečnost. Až do 19. století vymáhali lupiči výpalné a ohrožovali okolí loupežnými nájezdy. Hradby svůj účel splnily: počet obyvatel Jeruzaléma vzrostl na 16 tisíc.

Během války za nezávislost v roce 1948 využívali tyto hradby Jordánci, aby město bránili před izraelskými útoky. David Ben Gurion je po šestidenní válce chtěl nechat strhnout, jelikož hradby lidi rozdělují a on si přál vidět Jeruzalém sjednocený. Dnes lze hradbami každý den procházet a čerpat jedinečné dojmy z života ve Starém městě.

Sulejmán se projevil jako tolerantní vladař, který křesťanům a Židům povolil návrat do Jeruzaléma. Přesto dal jasně najevo, že město má zůstat v rukou muslimů: židovské modlitby omezil na jižní část západní zdi – tu část, které se dnes říká „Zed' nářků“.

Jeruzalém upadá v zapomnění

Jeruzalém v důsledku korupce a rostoucí neschopnosti osmanské vlády pomalu upadal, stejně jako celá osmanská říše. V islámském světě město ustupovalo do pozadí. Svůj význam si uchoval jen pro obyvatele oblasti, jež byla později označena jako Palestina. Muslimové ze tří palestinských *sandžaků* (osmanské správní oblasti) se každoročně scházeli v Jeruzalémě, aby odsud společně putovali k údajnému Mojžíšovu hrobu u Jericha, postaveném za Bajbarse.

V očích Osmanů byla Palestina především koridorem pro *hadž*, pouť do Mekky. Damašští pašové město vysávali. Každoročně se svými vojsky pochodovali směrem k jihu a rozbíjeli své stany před městskými hradbami, zatímco vojáci v Jeruzalémě vymáhali peníze. Místní elity reagovaly povstáními a pokusy o oslabování centrální moci. Šejchové z předměstí Abú Goš či Hebronu občas vytáhli do války se soukromou armádou 500 vojáků. Jeruzalém se čím dál víc měnil v opuštěnou, upadající horskou vesnici, kterou mnoho evropských návštěvníků 19. století popisovalo s pohrdáním. Anglický lékař Thomas Chaplin zachytil hygienický stav jeruzalémských ulic: „Jeruzalémský měšťan vykope ... až příliš často na ulici díru, vyprázdni do ní obsah latríny, zasype to zeminou a blahopřeje si k velikému počínu pro zdraví a čistotu ... Není konce melounům, hroznovým stopkám, hnoji, peří, kostem a odpadu všeho druhu, který si nachází cestu na ulice. Zdá se, že orientální představa ulice je, že slouží jako kontejner všeho, co nikdo nechce ... Odpornější než cokoli jiného je pro Evropana nedostatek slušnosti,

s nímž jsou průchody užívány jako veřejné záchodky. Sedm měsíců v roce neprší, a během tohoto dlouhého období sucha se vzduch plní odporným prachem a zápachem, pocházejícím z takovéto nečistoty.“ Paša sídlil v Džáviliji na Via Dolorosa, ve vládní budově, jež plnila několik funkcí: ve sklepě sténali spoutaní a mučení zajatci, v přízemí se přijímali hosté a v horních světnicích čekaly pašovy konkubíny.

Čerstvý vítr z Egypta

Země i město pomalu pustly. Počátkem 19. století žilo v Palestině pravděpodobně jen 250–300 tisíc lidí. Změnit to měl Muhammad Alí (1769–1848), syn albánského obchodníka s tabákem a později jeden z nejvlivnějších vládců Orientu. Alího kariéra začala ve funkci generála osmanských vojsk v Egyptě, při boji proti Napoleonovi, s nímž si byli v mnohém podobní. Po vítězství nad Francouzi pozval Alí mamlúckou elitu na večeři, jídelnu uzavřel a nechal všechny povraždit. Tak se stal místokrálem člověk, který se teprve v 45 letech naučil číst. Tažení proti Napoleonovi zdůraznilo, že osmanská říše je v horečném zbrojení vůči Západu v nevýhodě. Muhammad Alí si vynutil mnoho reforem, aby modernizoval armádu i ekonomiku. Sultán byl čím dál závislejší na Alího úderné armádě. Alí nejprve potlačil povstání na Arabském poloostrově, pak zvítězil nad Řeky, kteří se Osmanům vzepřeli roku 1824. Vědom si své moci, chtěl se Alí stát i místokrálem v Sýrii. Když sultán odmítl, vyhlásil mu Alí válku.

Roku 1831 napochodovala do Palestiny egyptská vojska a odstarovala tím začátek moderny. Její obyvatelé, utlačovaní Osmany, dobyvatele zpočátku radostně vítali. Armáda, která ulicemi Starého města pochodovala „v úzkých kalhotách, se strašlivými střelnými zbraněmi, hudebními nástroji a v evropských formacích“ jim však brzy začala dělat starosti. Alí Jeruzalému dovolil samosprávu s pomocí městské rady. Ke zklamání muslimů v ní zasedali i křesťané a Židé. Reformy a to, že čím dál víc mužů bylo nuceno k vojenské službě, však vedly roku 1834 k rolnickému povstání. Okolo 10 tisíc mužů zaútočilo na Jeruzalém od jihu, vyhnalo Alího syna Ibrahíma pašu a pomstilo

se na křesťanech a Židech. Bylo to poprvé, co obyvatelé Palestiny vzali svůj osud do vlastních rukou. Mnozí badatelé sem kladou počátek palestinského národního sebeuvědomění. Rodiny, které vyvolaly toto povstání, se měly ve 20. století podílet i na odporu vůči sionistům. Ibrahímovi se s pomocí otce a patnáctitisícové armády podařilo Jeruzalém dobýt zpět. Od nynějška se zde držel jen hrubou silou.

Čím byl tvrdší vůči Arabům, tím velkoryseji se projevoval vůči menšinám a evropským mocnostem, aby zabodoval v diplomatické válce proti Osmanům. „Nevěřící“ dostali občanská práva a směli obnovit své synagogy a kostely, v mnoha případech dokonce postavit nové. Za vstup do kostela už nemuseli platit, směli jezdit na koních a byla zrušena daň z hlavy. Roku 1839 Ibrahím povolil zřídit v Jeruzalémě zahraniční konzuláty a povolil i kostelní zvony – poprvé od křížových výprav.

Velká Británie však nechtěla Osmany, jakožto protiváhu Francie a Ruska, ztratit, a proto podporovala mladého sultána Abdülmečida, který na oplátku přislíbil zrovnoprávnění náboženských menšin. S křižníky a příslibem uznání jeho vlády nad Egyptem vyhnali Muhammada Alího z Palestiny. Když Osmané získali roku 1839 Jeruzalém zpět, nemohli už reformy zrušit. Jeruzalém se stal po Istanbulu patrně druhým městem osmanské říše, v jehož volené městské radě byli zástupci různých skupin obyvatelstva.

Počátek moderny

Osmanskou říši navštěvovalo pod kapitulační ochranou čím dál víc poutníků. Mnoho se jich zde pod ochranou svých konzulů také usazovalo. Město zažilo vzestup, jeho hranice se stále rozšiřovaly. K rozvoji země a Jeruzaléma přispělo v polovině 19. století nejenom přistěhovalectví z Evropy, ale i osmanské reformy, jako například pozemková reforma z roku 1858, jež poprvé umožnila vlastnictví velkých pozemků a tím i stálý přísun kapitálu. Aby bylo možno lépe vyvážet zemědělské zboží, byla Palestina v 50. letech 19. století poprvé navázána na parolodní dopravu. Roku 1857 zřídili Osmané na horské silnici do Jeruzaléma 17 strážních věží, aby mohli lépe chránit

dopravu do přístavního města Jaffa. Příklady těchto malých hradů lze dodnes vidět ve čtvrti Romema.

Po roce 1870 přicházelo do země každoročně 20 tisíc poutníků, převážně z Ruska. Pro příval lidí a zboží byla roku 1868 opevněna horská silnice do Jaffy, nejbližšího přístavního města. Roku 1892 funěla poprvé klikatou horskou tratí vzhůru lokomotiva, první v Asii. Dvoudenní cesta na zvířecím hřbetu se tím zkrátila na čtyři hodiny jízdy. Koncem 19. století bylo možné dostat se z Jaffy do Jeruzaléma kočárem za sedm hodin.

Druhá polovina 19. století přinesla rapidní nárůst palestinského obyvatelstva, až počet obyvatel roku 1880 dosáhl 457 tisíc. Před vypuknutím 1. světové války 1914 bylo podle sčítání lidu v celé Palestině 722 tisíc obyvatel, z toho bylo 83 % muslimů, 11 % křesťanů a 5 % židů. Příčinou toho byly vedle zlepšení hygienických podmínek a přistěhovalců křesťanů a Židů také přesídlování velkého počtu uprchlíků z různých částí osmanské říše. V oblasti Jaffy a Gazy usazoval Muhammad Alí po dobytí Palestiny Egypťany. Na příkaz Vysoké porty byli v Palestině násilně usazováni Čerkesové z Bulharska a Rumunska, uprchlíci z Alžírsko, Arméni a muslimové z Kavkazu. Dnešní argumentace mnoha Palestinců, že jejich národ je historicky vzniklý, monolitní útvar a obývá Palestinu od biblických dob, lze proto nahlížet skepticky. Mnozí Palestinci jsou potomci uprchlíků, kteří v Palestině našli novou vlast sotva 40 let před prvními sionisty. V Jeruzalémě tvořili Židé se 45 tisíci měšťany roku 1914 již po několik desetiletí největší skupinu obyvatel.

Falešný příběh a kariéra jednoho očního lékaře

Populační exploze v Palestině koncem 19. století byla výsledkem imigrace Židů a migrace Arabů z okolních zemí, industrializace a lepší lékařské péče poskytované lékaři příšnými ze zahraničí. Jedním z nejslavnějších lékařů v tehdejší Palestině byl vídeňský oční lékař dr. Abraham Ticho (1883–1960), který si za svůj životní cíl vytyčil boj proti trachomu, bakteriálnímu očnímu onemocnění. Ticho

do Palestiny přicestoval roku 1912 se svojí ženou, umělkyní Annou, a bojoval proti endemické nemoci stříbrnými kapkami. Byl znám tím, že na své klinice ošetřoval i děti z ulice.

Už brzy dosáhl značného blahobytu. Mezi pacienty výstředního lékaře patřily i osobnosti z nejvyšších kruhů jako emír Abdulláh, pozdější zajordánský král. Tichovi patřili ke společenské elitě města. Jejich vila, dnes známá jako Ticho-House, se nachází v centru města (Rav Kook 7–9) a je veřejně přístupná. Fungovala jako salón, lékařská praxe, operační sál i malířský ateliér Anny, známé svými krajinomalbami. Od smrti Anny Ticho roku 1980 ve vile sídlí oddělení Izraelského muzea a je zde poklidná zahradní restaurace. V pátek dopoledne se zde konají koncerty klasické hudby.

Ticho-House byl jedním z prvních domů vně městských hradeb. Rašíd Našašibi postavil „Rašídův hrad“, jak se dům jmenoval, roku 1864, krátce nato jej však pronajal Wilhelmu Mosesi Schapirovi (1830–1884). Schapira, polský Žid, který přestoupil ke křesťanství, přišel do Jeruzaléma roku 1856 a brzy se proslavil. Roku 1868 objevili beduíni východně od Mrtvého moře bazaltový kámen se zvláštním nápisem. Ukázali ho alsaskému misionáři Fredericku Augustu Kleinovi, který chtěl starožitnost ihned nadšeně koupit. Nato beduíni kámen rozbili – domnívali se, že 38 kamenů jim vynese víc. Kámen se ukázal být Měšovou stélou – nejstarším dochovaným památkem v moábštině, jazyce, který je blízce příbuzný s hebrejštinou i jejím písmem. V nápisu z roku 840 př. Kr. se moábský král Měša pyšní tím, že svůj lid osvobodil z područí severoizraelské omríjovské říše. Bylo to poprvé, co nějaký archeologický nápis přímo potvrzoval biblické vyprávění. Nadšení badatelů bylo mimořádné – stéla se totiž objevila v době, kdy se biblická kritika snažila odhalit v Pentateuchu nedokonalé lidské dílo. Stéla dodala věřícím novou vzpruhu. Pátralo se po dalších důkazech. Schapira v hledání rozpoznal ekonomický potenciál a začal je dodávat. Zfalšoval tisíce „moábských nálezů“. Berlínské muzeum, které v bitvě o Měšovu stélu prohrálo s Louvrem, zakoupilo okolo 1700 Schapirových artefaktů. Schapirův bluf se však provalil, když se zfalšované texty pokusil prodat Britskému muzeu. Roku 1884 spáchal naprosto zchudlý Schapira v Rotterdamu sebevraždu.

Rejstřík jmenný

- Abbás, Mahmúd „Abú Mazin“ 119,
196, 215n, 219, 221, 227, 235–239,
241–243, 249
- Al-Abbási, Músa 245
- Abdülhamid II. 110
- Abdulláh I. (král Za/Jordánska) 141,
154, 166, 168, 174, 176
- Abraham (bibl. postava) 22, 23, 31,
121, 146, 193, 194
- Abraham de Castro 47
- Adam (bibl. postava) 23, 84
- Adams, John (prezident USA) 147
- Adenauer, Konrad 178n
- Agrippa II. 38
- ibn Ahbar, Kaab 121
- Achab (severoizr. král; bibl. postava)
25
- Achazjáš 25
- Akiba (rabín) 43n
- Alexandr Veliký, Makedonský 32
- Alexandr II. Nikolajevič (ruský car)
193
- Alexios I. Komnénos (byzantský císař)
92
- Alí Paša, Muhammad 100, 138–140
- Alenby, Edmund Henry Hynman
114n, 147n
- Ambrož, svatý (Aurelis Ambrosius) 85
- Amenhotep IV. (Achnaton) 22
- Ansbert (dějepisec) 268
- Antiochos III. 245
- Antiochos IV. Epifanés 32
- Antonius Georg 246
- Antonius Pius (Titus Aurelius Fulvus
Boionius Arrius Antoninus, římský
císař) 77
- Antoniusová, Katy 165, 245
- Arafat, Jásir 157, 173, 190, 193–196,
213n, 217, 219–222, 225, 235n, 242,
250, 281
- Arendtová, Hannah 182
- Arens, Moše 283
- Artaxerxés I. Makrocheir (Ardašír)
30n
- Augusta Viktorie (manželka Viléma II.)
257
- Augustin z Hippa, svatý (Aurelius
Augustinus) 77, 85, 93
- Augustina (řeholnice) 176
- Augustus (Gaius Iulius Caesar Octavia-
nus, římský císař) 34
- Avraham (rabín, barvíř) 266
- Azzam Paša (Abdul Rahmán Hassan
Azzam) 168
- Bajbars (al-Málik az-Záhír Ruknuddín
Bajbars al-Bundukdárí)
též Abú'l-Futúh 135, 137

- Balduin 96
- Balfour, Arthur James 56n, 61–63, 150
- Bar Kochba, Šimon 43n, 52, 75, 77
- Barak, Ehud 218–223, 225
- Barakat, Abdul Rahím Rihan 194
- Barkaj, Gabi 218
- Barkat, Nir 71, 199
- Barker, Evelyn 245
- Bartoloměj (kancléř) 268
- Begin, Menachem 164, 179, 184, 187
- Bejlin, Josi 215
- Ben-Avi, Itamar (Bencion Ben Jehuda) 59, 278
- Ben Gurion, Amos 179
- Ben Gurion, David (David Grin; Grün) 54, 60, 64–69, 137, 165, 177–179, 181–183, 187, 190, 252,
- Ben Jehuda, Eliezer (Eliezer Jicchak Perlman) 57–59, 147, 258
- Ben Zakaj, Jochanan 42
- Benjamin z Tudely 46
- Benedikt XVI. (Joseph Aloisius Ratzinger, papež) 116n
- Bergmann, Samuel Hugo 278
- Bernard z Clairvaux, svatý 266
- Bey, Hadad 144
- Biden, Joseph Robinette Jr., „Joe“ 244
- Bilál ibn Rabáh al-Habáší (první muezzin) 120n
- Bin Alí, Zín Abidín 130
- Birnbaum, Nathan 52
- Břetislav II. 267
- Buber, Martin 277, 278
- „Caligula“ (Gaius Caesar Augustus Germanicus, římský císař) 37
- Carlebach, Ezriel Gotthelf 178
- Celestýn III. (Hyacint Bobo-Orsini, papež) 266
- Clinton, Bill 194, 214, 219–222, 242
- Cromwell, Oliver 146n
- Dagan, Avigdor (Viktor Fischl) 281
- Dajan, Moše 172, 186–189
- Dareios I. (Dárabajavauš) 15,
- David, syn Jišajův, král (bibl. postava) 15, 21, 23–26, 28, 30n, 71n
- Decius (Gaius Messius Quintus Traianus Decius, římský císař) 78
- Dienstbier, Jiří (st.) 283
- Dioklecián (Gaius Aurelius Valerius Diocletianus, římský císař) 78
- Dona Garcia 48
- Dubček, Alexander 282
- Ibn Džubajr 134
- Džamál, Muhammad Džamál 282
- Džauharríja, Wasif 145
- Eichmann, Adolf Otto 181n
- Einstein, Albert 62, 193
- Erekat – Sá'ib 'Urakát 194
- Eškol, Levi (Levi Školnik) 185–188, 190
- Eudokia Makrembolitissa (manželka byz. císaře) 91
- Eusebius z Kaisareje (Eusebius Pamphili) 78n
- Ezechiel, prorok, (bibl. postava) 99, 268
- Fajsal I. (Fajsal bin al-Husajn bin Alí al-Hášimí, irácký král) 131, 152n
- Fajsal Abd al-Kádir 214
- Falkenhayn, Erich von 112n, 148
- Fausí, Ibrahím 169
- Fajjád, Salám 206
- Ferdinand František z Vrtby 275
- Filip d'Aubigny 89
- Fischl, Viktor (Avigdor Dagan) 281
- Flaubert, Gustave 101
- Folcher (Volkmar) 267
- Forbin, August 48
- František I., Francouzský (král Francie) 102
- Freud, Sigmund 62
- Frick, Wilhelm 255

- Friedrich II. Štaufský (císař sv. říše římské, král jeruzalémský) 97n, 132, 135, 174
- Geddes, Patrick 62
- Georges-Picot, François 150
- Al-Ghazzálí, Abú Hámid Muhammad ibn Muhammad 131–133
- Goldstücker, Eduard 282
- Gordon, Aaron David 52
- Goren, Šlomo 188n
- Goslan 245
- Gottfried z Bouillonu (Godefroy de Bouillon) 106, 129
- Gur, Mordechaj „Motta“ 186
- Hadrián (Publius Aelius Hadrianus, římský císař) 43–45, 53, 77n, 82
- Al-Hákim bi-amri-lláh (egyptský chalífa) 87n, 92
- Hasištejnský z Lobkovic, Bohuslav („Český Odysseus“) 271
- Hasištejnský z Lobkovic, Jan 271n
- Ha-Levi, Jehuda ben Šmuel 47
- Hanija, Ismaíl 117
- Al-Harawí, Abú Saad 128
- Hardegg, Georg David 108
- Harmon, Arthur Loomis 149
- Hárún ar-Rašíd, („Spravedlivý“, bagdádský chalífa) 127
- Hausner, Gideon (izr. generální prokurátor) 182
- Havel, Václav 282
- Helena, svatá (Flavia Iulia Helena Augusta, matka císaře Konstantina Velikého) 74, 78, 81, 82–85
- Herakleios (Flavius Heraclius, byzantský císař) 45n, 87, 118, 120
- Herbold „Picerna“ 268
- Herodes I. Veliký („Ukrutný“, judský král) 33–38, 72, 74, 124, 135, 192
- Herzl, Theodor (Binjamin Zeev) 50–54, 57n, 147, 191, 257
- Heřman Černín z Chudenic 274
- Hess, Moses 50
- Hidžází, Safwat (Hegazi) 250
- Hitler, Adolf 157, 162n, 179, 255
- Horowitz, Ješaja 276
- Höss, Rudolf 112n
- Hoffmann, Christoph 108
- Hroznata 265
- Husajn I. Jordánský (Husajn bin Talál; vnuk Abdulláha I., jordánský král) 174, 185n, 188, 195,
- Husajn Adnan (ředitel wakfu) 171
- Husajn bin Alí al-Hášimí (otec Abdulláha I.) 149–151, 154, 166
- Husajn, Džábir 56
- Husajn, Saddám (Abd al-Madžíd al-Tikrítí, irácký prezident) 133
- Al-Husajní, Abd al-Kádir 66
- Al-Husajní, Fajsál Abd al-Kádir 214
- Al-Husajní, Husajn (jeruzalémský starosta) 113n
- Al-Husajní, Hádždží Amín 65n, 157n, 161–163, 169n, 246
- Husrav II. Parvéz (perský velkokrál) 45n, 87, 118
- Hušiel, Nehemia ben (exilarcha) 45
- Hynek ze Žerotína 268
- Chalídí, Husajn 165
- Chateaubriand, François René de 101
- Chizkijáš (bibl. Postava, král Judeje) 28, 111n
- Chomejní, ajatolláh Rúholláh Mustafawí Músawí 250
- Churchill, Winston Leonard Spencer 154, 166
- Ibrahím Paša 138n
- Izák (bibl. postava, ar. Ishák) 23, 27, 84, 121
- Ismael (bibl. postava ar. Ismaíl) 121, 193

- Jakub, bratr Ježíšův (bibl. postava) 74n
 Jakub I. Stuart (král anglický) 146
 Jan, apoštol 268
 Jan XXIII. (Angelo Giuseppe Roncalli, papež) 85
 Jan Křtitel, svatý (bibl. postava) 66, 97, 117,
 Jan Pavel II., svatý (Karol Józef Wojtyła, papež) 85, 221,
 Jan Zlatoústý, svatý (Johannes Chrysostomos) 85
 Ježíš z Nazareta, Kristus 37, 44, 72–79, 81–85, 89, 91n, 109, 117, 126, 154, 162, 260, 270, 275
 Jicchak ha-Lavan 266
 Jidáš Iškariotský (bibl. postava) 154
 Jindřich (bratr Vladislava II.) 268
 Jindřich VI. Štaufský 266
 Jiřík (vojevůdce) 268
 Jochanan ben Zakaj 42
 Jójakím (král judský) 29
 Jóram (severoizr. král) 25
 Jordan, Charles H. 281n
 Josephus Flavius (Josef ben Matitjahu) 32, 35, 37, 38, 73
 Jóšijáš (Jošijahu, judský král) 28–31, 80, 126
 Juda Chasid ha-Levi 276
 Juda Makabejský 32
 Julia Sabina 246
 Julián Apostata (Flavius Claudius Julianus, římský císař) 44n, 90n,
 Justinián (římský císař) 91
 Juvelius, Walter 111n
 Kabátník z Litomyšle, Martin 271
 Kaddáfi, Muammar 130
 Kaifáš (bibl. postava, velekněz) 74
 Kaltner, Johann Alois 101
 Al-Kámil (al-Kámil al-Málik Násir ad-Dín Abú al-Maali Muhammad, egyptský sultán) 97n
 Karel IV. 268–270, 272
 Karel Veliký 270
 Katinka, Baruch 169n
 Kauffmann, Richard 154
 Kemal Paša (Mustafa Kemal Paša Atatürk) 112n
 Kenyon Kathleen 27
 Klein, Frederick Augustus 141
 Klement III. (Paulino Scolari, papež) 92n
 Kollek, Theodor „Teddy“ (jeruzalémský starosta) 190, 200
 Konrád II. Ota (kníže) 268
 Konstantin I. Veliký, svatý (Flavius Valerius Constantinus, římský císař) 76, 78–82, 84n, 87, 89n, 126
 Kook, Abraham Isaak 191n, 258
 Kosmas (kronikář) 267
 Kraus, Ota B. 279
 Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic 272
 Kýros II. Veliký (Kúrúš, perský velkokrál) 30
 Lagerlöfová, Selma 103
 Lawrence, Thomas Edward (Lawrence z Arábie) 145, 147–149, 257, 279
 Leibowitz, Ješajahu 190
 Livniová, Cipora Malka „Cipi“ 71, 242
 Ludvík VII. (francouzský král) 268
 Al-Ma'mún (Abú Dža'far al-Ma'mún ibn Hárún) 126n
 Makarios (jeruzalémský biskup) 81n
 Maria (matka Ježíšova) 72, 117, 126
 Masaryk, Tomáš Garrigue 278, 279
 McMahon 149n, 151
 Abd al-Málik 119, 124–127
 Meirová, Golda 54n, 65, 165, 168n
 Mendelssohn Bartholdy, Felix 49
 Menelik II. (etiopský císař) 105
 Menšíkov, Alexandr Danilovič 110

- Mojžíš (Moše; bibl. postava; ar. Músá) 22, 27, 122, 137, 194
- Montefiore, Moses 60
- Moskowitz, Irving 245
- Mubárák, Husní 130, 239
- Muhammad (Prorok) 118–125, 150, 158, 162
- Mursí, Muhammad 250
- Musil, Alois (Músa ar-Rueilli) 279
- Narkis, Uzi 187
- Nasralláh, Hasan 222, 240
- Našabibi, Rašíd 141
- Netanjahu, Benjamin „Bibi“ 216n, 241–244
- Nordau, Max 52n
- Obama, Barack 243n
- Olmert, Ehud 227, 239–242
- Opačić, Zoe 270
- Oplatka, Jicchak Prag 276
- Oppenheim, David 276
- Oz, Amos 190
- Parker, Montague 112
- Peres, Šimon 213, 215n, 239n
- Petachja z Řezna 266
- Pilát Pontský (Pontius Pilatus) 74, 85
- Prefát z Vlkanova, Oldřich 272
- Přemysl Otakar II. 268
- Přibyslava (manželka Hroznaty) 265
- Rabin, Jicchak 156, 186, 188n, 213–215, 218,
- Rabin, Nehemia 156
- Richard I. Lví srdce 95
- Roberts, David 104
- Rohan, Michael 118
- Roth, Cecil 59
- Rothschild, Edmond de 245
- Rozina Alžběta z Polžic a Bezdružic (dcera Kryštofa Haranta z P. a B.) 273
- Řehoř I., Veliký (papež, svatý) 85
- Řehoř VIII. (Albert de Mora, papež) 268
- Sádát, Anwar 184, 252
- Salomon bar Simson (kronikář) 267
- Samuel, Herbert 62, 157
- Saul (judský král; bibl. postava) 25, 194
- Seetzen, Ulrich Jasper 48n
- Sidkijáš 29
- Sicher, Gustav 279n
- Slánský, Rudolf 281
- Schapira, Wilhelm Moses 141
- Schick, Konrad 61, 105–107, 111, 255, 257
- Sobol, Jošua 180
- Sokolov, Nahum 277
- Spytihněv – kníže 268
- Stalin, Jossif Vissarionovič Džugašvili 281
- Storrs, Ronald 60, 148, 153, 155, 165, 257
- Stratford Canning (1. vikomt z Redcliffe) 110
- Sulejmán Nádherný 47, 102, 127, 136n
- Sykes, Mark 150–152, 166
- Šabataj Cvi 47, 276
- Šalomoun (král, bibl. postava) 17, 23, 25–27, 42, 73, 91, 96, 112, 122, 193n, 218
- Šaron, Ariel „Arik“ 221–226, 236–240, 247n
- Šimon Spravelivý (Šimon ha-Cadik) 245
- Ibn Tajmíja 127
- Tamímí, Tajsír 117, 203
- Theodosius I. 79
- Thomas, Lowell 148, 257

- Ticho, Avraham Albert 140n
 Ticho, Anna 141, 277
 Titus (Titus Flavius Vespasianus) 38, 40n, 44, 76, 105
 ‘Urajkát, Sá’ib (Erekat) 194
 Uthmán (chalífa) 119
 Václav IV. 275
 Vavřinec Slížanský z Boskovic 274
 Verrochio, Andrey del 24
 Vespasián viz Titus
 Vilém II. (německý císař) 54, 108n, 114
 Vladislav II. 266
 Vojtěch, svatý (Adalbert) 265
 Volkmar (Folcher) 267
 Vznata (pražský kanovník) 265
 Watson, C. F. (britský generál) 113
 Weizmann, Chaim 55–57, 62n, 152n, 183, 186n
 Zankí, Imád ad-Dín (Zengi, 1087–1146) 128
 Zdík, Jindřich 266
 Žito – šašek Václava IV. 275

Rejstřík místní

(Místa v Jeruzalémě jsou uvedena tučně)

- Abú Dis 197, 207, 216, 219, 228
Abú Goš 56, 137
Abú Tor 205, 245
Adamova kaple 84
Aharon (ulice) 279
Ajn Džálút 135
Ajn Kárim (hebr. Ejn Kerem) 64
Akaba 151
Akko 17, 165
Al-Aksá, mešita („Nejvzdálenější mešita“) 96, 118, 125, 155, 158, 172, 174–176, 193–195, 196, 218, 221, 222n, 227, 244, 250, 261
Alžírsko 140, 164, 282
Annapolis 241n
Al-Azaríja 207, 228
Alexandrie 31, 76, 85, 271
Anastasis (Chrám Zmrtvýchvstání) 82, 84, 89
Antonia (pevnost) 36
Aravново humno 28
Arménská čtvrť 140, 175, 221, 256, 261, 274
Augusta Viktoria – viz Nemocnice Augusty Viktorie 107, 109, 110, 112, 145, 154
Austrian Hospice (Österreichisches Hospice) – viz Rakouský hospic 105
Bagdád 127, 128, 151
Baka (hebr. *Ge'ulim*) 66
Bejt El
Bejt Chanina 197, 246
Bejt Safafa 197
Bejt Šean 165
Bejtúnija 207, 228
Ben Šimon (ulice; Ben Shimon) 262
Bét-el 26
Betlém 67, 72, 82, 107, 136, 175, 197, 198, 207, 209, 228, 229, 231, 273
Burák – viz Zeď nářků 157–159, 190, 192, 260
Caesarea 34, 77
Camp David 193n, 219–223, 242, 247
Ha-Canchanim (Ulice Parašutistů) 261
Cardo (Via cardinalis) 38
Coenaculum – viz Večeřadlo 260
Centrum Gerarda Bahara (Merkaz Gerard Bahar) 182
Dajr Jásín 66, 165n, 197
Damašek 49, 98, 121, 124, 128, 136, 151, 152, 155, 165,
Damašská brána 29, 45, 74, 145, 148, 175, 256, 261, 269

- Dan 26
- David ha-melech** (ulice) – Davidova ulice 262, 269
- Davidka** 255
- Davidovo město** – viz Silván 217, 244n, 260
- Davidova čtvrť** 176
- Davidova věž** (viz Kišle) 71, 105, 115, 269
- Davidův hrob** 134, 245, 260
- Derech Šechem** / Nablus Road 279
- Dormitio** (bazilika) – chrám Zesnutí Panny Marie 91, 109, 256, 261
- Džabal Mukabar 251
- Džávilija** 138
- Ecion (blok; viz Guš Ecion) 67
- Egypt 22, 43, 88, 96n, 100, 104, 128, 132, 138–140, 151, 165, 168, 185–187, 193, 222, 240, 250, 270–271
- Ejn Kerem (ar. Ajn Kárim) 64
- Eleona (bazilika) 82n
- Etiopská ulice** 57, 59, 258
- Florencie 24, 71
- French Hill** (Ha-Giva Ha-Carfatit) – též Givat Šapira 197, 198
- Frouminův dům** (angl. Froumine-House, hebr. Bejt Froumin) 183, 258
- Gaj Ben Hinom** (viz též údolí benhi-nomské) 15
- Gaza (viz též Pásmo Gazy) 140, 151
- Gerizim (hora) 27
- Getsemanská zahrada** 74, 90, 105, 208, 272
- Gilo** 197, 198, 228
- Givat Chajim 278
- Givat Chananja 205
- Givat Ram** 64
- Givat Šaul** 66
- Givat Zeev 216
- Givon 216
- Golgota** (viz Kalvárie) 43, 77, 82, 84, 272
- Gouvernement House** 154, 186
- Guš Ecion (viz Ecion) 67
- Hadasa 64, 166, 225, 280
- Hagia Sion** 91
- Hagia Sofia 82, 91
- Haifa 54, 55, 61, 109, 151, 160, 165, 206
- Har Gilo 207
- Har ha-cofim (viz hora Skopus) 206, 228
- Har Choma 196, 207, 217, 228
- Haram** (též Haram aš-šaríf; viz též Chránová hora; chránový okrsek) 108, 111, 118, 124, 127, 132, 134, 135, 136, 158–160, 171n, 193n, 217–221, 223, 242
- Hebrejská univerzita** 62–65, 169, 175, 184, 187n, 193n, 206, 259, 278
- Hebron 25, 31, 137, 160, 216n, 256
- Hebronská silnice (Derech Chevron) 261
- Hora Sión** (viz též pevnost Sión) 223, 261
- Hora Skopus** (angl. Mount Scopus, hebr. Har ha-cofim) 62–65, 166, 169, 175, 184, 186–188, 193, 207, 228
- Hora Špatné rady** 154
- Hospic sv. Sergeje** 105, 109
- Hotel Inbal** 241
- Hotel Intercontinental** 172
- Hotel King David** 107, 149, 154, 164, 170, 262
- Hotel Palace** 169n, 262
- Hotel Shepherd** 169n, 246
- Hradby městské** 60, 136n, 153
- Hrob Šimona Spravedlivého** (viz Šimon ha-Cadik) 246
- Husá** 228

- Chanka 134
- Chrám Božího hrobu** 45, 74, 78, 82–90, 96, 98, 100, 109, 117, 119, 125, 127, 134, 175, 206, 216, 256, 261, 272–275
- Chrám Nanebevzetí** (viz Imbomon) 91, 109
- Chrám Národů** 90
- Chrám Narození Páně** 82n, 109
- Chrám Nea** (řec.: Nea Ekklesia Theotokú) 91
- Chrám Otčenáše** (Pater noster) 73
- Chrám Zesnutí Panny Marie** – Dormitio 91, 109, 256, 261
- Chrátová hora** 16, 18, 23, 31, 32, 35n, 43n, 46n, 82, 84, 91, 98, 106, 111–113, 120–127, 135, 158–160, 171n, 186, 188, 193n, 217–223, 241, 244, 260, 261
- Chrátový okrsek** 34, 175, 261, 269
- Christ Church** (Kristův kostel) 103, 107
- Christian Information Centre** (křesťanské informační středisko) 260
- Imbomon** (viz chrám Nanebevzetí) 91
- Italská nemocnice** 105, 167
- Izraelské muzeum** 175, 259, 260
- Jabné 42
- Jaffa 17, 59, 75, 94, 98, 105, 140, 151, 160, 165, 175, 228, 258
- Jaffská brána** 38, 74, 101, 103, 107, 113, 115, 136, 145, 147, 153, 175, 193, 256, 260, 261, 269, 272, 276
- Jaffská ulice** (Jaffa-Street) 61, 256, 258, 259
- Jathrib 120
- Jemen 66, 132, 168n
- Jemin Moše** 60n
- Jericho 67, 94, 137, 175, 245, 273
- Jordán 96, 273
- Jordánsko 32n, 62, 115, 134, 151, 168, 173n, 175n, 185, 187, 195, 197, 202, 225, 242, 279
- Ka'ba 98, 120
- Káhira 88, 127, 149, 155, 172n, 176, 193, 237, 271
- Kalvárie (viz Golgota) 89
- Kámen Stvoření** (hebr. *Even ha-šti-ach*) 23, 36
- Karame 195
- Kartágo 91, 271
- Kaple sv. Heleny** 78
- Katamon** 66
- Kfar Šaul 117
- Kheil Ha-Handasa (ulice) 262
- Kidronské údolí** (hebr. Nachal Kidron) 32, 36, 102, 116, 272
- King George** (viz ulice Krále Jiřího V.) 65, 183, 256, 258, 259, 285
- Kišle** – viz též Davidova věž 74
- Kláster hory Sion** 274
- Kláster Monte Cassino 265
- Kláster Nötre-Dame** 110, 117, 176
- Kláster Svatého kříže** 83
- Kneset** 64, 68, 175, 179, 183n, 186n, 196, 198, 224, 258–260
- Kolosseum (Řím) 38, 76
- Konstantinopol (Cařihrad) 82, 87, 91, 97, 110, 149
- Křesťanská čtvrť** 110, 127, 175, 256, 261
- Kúfa 124
- Kurnub 54
- Kypr 43, 53, 70, 164, 271
- Leontopolis 27, 32n, 43
- Libanon 32, 66, 88, 150, 151, 164, 165, 166, 168, 195, 208, 218, 222, 240
- Lifta 66, 113, 160, 247
- Lví brána** 74, 135, 155, 188

- Maale Adumim 207, 216, 231
Machase (ulice) 260
 Malchei Israel (ulice Izraelských králů) 256, 259
Mamila (čtvrť) 66, 176,
Mamila (rybník) 256, 261
Mamila (ulice) 279
 Mandelbaumova brána
Marocká brána 175, 176
Marocká čtvrť (angl. též: Mughrabi Quater, hebr. Šchunat ha-Mughrabim) 135, 190
Martyrion (bazilika) 82, 84
Mea Šearim (čtvrť) 33, 57n, 60n, 69, 71, 106, 256, 258, 259, 261
 Medína 118, 120, 122, 124, 125, 127, 151, 250
 Mekka 118, 120–122, 125, 127, 151, 193, 250
 Modiin 32
Mórija (hora) 17, 18, 22, 23, 28, 31, 35n
 Mrtvé moře 67, 141, 151
 Museum on the Seam (politické muzeum) 262
Muslimská čtvrť 175, 217, 247, 256, 261
Muslimský hřbitov 170
 Musrara 66
Muzeum tolerance 170
 Nábí Músa (Mojžíšův hrob) 155n
 Nábulus (viz Šekem) 26,
Nachalat Šiva 61
 Nazaret 72, 135
 Nehardea 30
Německá kolonie 66
Nemocnice Augusty Viktorie (Augusta Victoria Hospital) 107, 109, 110, 112, 145, 154
Nikanorova brána 36
Nová brána 256, 261
Olivetská hora 46, 67, 73, 74, 83, 91, 94, 102, 104, 109, 116, 118, 153, 172, 175, 176, 208, 223, 272, 276
Orient House 214, 225
Park nezávislosti (hebr. Gan Ha-acmaut) 169n, 256, 259
 Pásmo Gazy (viz též Gaza) 115, 117, 164, 187, 196, 208, 216, 222–224, 227, 237–241, 252
Pevnost Sión 54
Posvátná kotlina 223, 242
Proroků (ulice) 103, 107, 167, 255–259, 261
Rakouský hospic (Austrian Hospice) 257
 ar-Ram 216
 Ramalláh 175, 197, 198, 207, 209, 219, 222, 228n, 231, 235
 Ramat Rachel 21
Ramat Šlomo 244
 Ramle 182
Ramot 197, 198
Ramot Alon 207
Ramot Eškot 207
Rašídův hrad (viz Ticho-House) 141
Rav Kook (ulice – viz ulice Rabiho Kooka) 61, 141, 258
Rechavja 154, 258, 279
Rockefellerovo muzeum 154
Romema 66, 140
Russian Compound (hebr. Migraš ha-Rusim) 79, 105, 166
Řecká kolonie 66
Řetězová brána 261
Sidkijášova jeskyně 29
Silván – viz Davidovo město
Siónská brána 175, 256, 261
Siónské náměstí 179, 258, 260

- Skalní dóm** 23, 96, 102, 108, 112, 118n, 122, 124–127, 132, 136, 145, 158, 172, 174, 175, 188, 257, 260, 261, 270
- Staré město** 15, 45, 48, 55, 60, 65, 66, 67, 74, 91, 97, 99, 109, 111, 136n, 137, 145, 153, 156, 170, 171, 175, 184, 187n, 189, 197, 203, 207–209, 216, 217, 221, 223, 228, 229, 235, 241, 242, 244, 247n, 254, 256n, 261, 272n, 276, 278
- Súr Báhir 197, 207, 228, 251
- Sýrie 22, 66, 98, 120, 124, 128, 130, 132, 134, 138, 145, 150, 151, 155, 166, 168, 185, 219n, 240, 250, 252, 281
- Šajch Badr** 183
- Šajch Džarrá** (viz Šimon ha-Cadik) 166, 169, 174, 246
- „Šalomounovy stáje“ 218
- Šalomounův chrám** 17, 23, 25–27, 29n, 42, 73, 91, 96, 122, 125, 193, 194, 242
- Šarm aš-Šajch 151, 236
- Šiloa**
— rybník 35
— tunel (též Chizkijášův tunel) 107, 111n
- Šlomo ha-melech** (ulice) 262
sv. Štěpána
— brána 74, 174, 261
— kostel 256, 261
— ulice; vicus St. Stephani 269
- Šuafat (uprchlický tábor) 206
- Taba 221–223
- Tabor House** (Dům Tabor; hebr. Bejt Tabor) 107, 257
- Talbija** (hebr. oficiálně Komemijut) 106
- Tel Aviv 55, 59, 61n, 65n, 68, 70, 109, 171, 174, 175, 179, 183, 185, 186, 188, 228, 247
- Tel Abíb 29
- Tel Dan 25
- Tell el-Amarna 22
- Tell al-Jahúd (Egypt) 33
- Ticho House** (hebr. Bejt Ticho) 61, 140n, 258, 277
- Titův vítězný oblouk (Řím) 39–41
- Tunis 130, 132, 240, 252, 271
- Údolí Benhinomské** 15
- Údolí Kidron** 32, 36, 102, 116, 272
- Údolí kříže** 83
- Údolí Sýrařů** (řec. Tyropoeon) 39, 135
- Ulice Krále Jiřího V.** (viz King George) 65, 183, 256, 258, 259, 285
- Ulice Parašutistů** (Ha-Canchanim) 261
- Ulice Rabiho Kooka** (viz Rav Kook; Ha-rav Kook; Harav Kook) 61, 141, 258
- Umarova mešita** 121n
- Večeřadlo** (lat. Coenaculum; angl. Cenacle) 260
- Via Dolorosa** 74, 104, 138
- Via Maris 17n, 26
- Východní Jeruzalém** 166, 167, 174–176, 195n, 199–206, 208n, 216, 217–219, 221, 223–225, 227–231, 238, 241n, 244–250, 251
- YMCA (budova organizace Young Men Christian Organisation) 149, 154
- Západní břeh Jordánu 118, 186, 191n, 196n, 200, 202, 205n, 208, 213, 216, 222–225, 227–231, 239, 242, 244n, 249, 251

Západní Jeruzalém 65, 66, 81, 165,
167, 174n, 186, 198–205, 229n, 249,
254, 260

Zed' nářků (viz též Burák) 44n, 45,
54, 90, 137, 157–159, 175, 187, 188–
190, 192–195, 260, 261

Země nikoho 175, 176, 260

Zlatá brána 46, 131, 135

Židovská agentura (angl. Jewish
Agency, hebr. Ha-sochnut ha-jehu-
dit, zkr. „Sochnut“) 258

Židovská čtvrť ve Starém městě
48, 60, 67, 91, 95, 155n, 160, 175,
187

Rejstřík věcný

- Abbásovci (abbásovská dynastie) 126, 127, 132, 135, 150
- Agudat Jisrael 69
- Al-Ásifa 173
- Aleppský kodex 96
- Antisemitismus 49n, 52, 146, 156, 157n, 160–162, 164, 168, 278, 281–282
- Arab Human Development Reports (AHDR) 129–131
- Arabská liga 66, 169, 195n, 250
- Arabská osvobozenecá armáda 66
- Arabské jaro 240, 250
- Aramejci 25
- Ariáni 80
- Arméni (viz též Arménská čtvrť) 87, 96, 113, 134, 140, 274
- Asasínové 131
- Asimilace 31, 49–51, 276n
- Asyřané 26, 28, 31, 111n
- Aškenázové (aškenázští Židé) 51–52, 55, 60, 191, 276
- B’Tselem 200
- Balfourova deklarace 61, 63, 151, 155, 277
- Bar Kochbovo povstání 43n, 52, 75, 77
- Bible 18, 21–28, 31, 76, 96, 141, 146, 194, 265
- Bitva u Ajn Džalútu 135
- Bitva u Arsufu 95
- Bitva u Hattínu 132
- Bitva u Chrysopolis 80
- Bitva u Jarmúku 120
- Bitva u Karame
- Bitva u Mantzikertu 92
- Bitva u Milvského mostu 78n
- Britský mandát 25, 60, 61–66, 145–149, 153n
- Burákova revoluce 160
- Byzantská říše 45n, 87, 90–92, 120, 257
- Clermontský koncil 88, 92–94
- Clintonův parametr (viz též Bill Clinton) 221
- Čerkesové 140
- Černé září 195
- Černý šabat 164
- Červená kráva 171n
- Daň z hlavy (džizja) 92, 132, 139
- Diaspora 18, 28, 30n, 41n, 46–49, 52, 54, 60, 75, 181n, 276
- Dohody z Küçük Kaynarca 103
- Donatisté 80
- Druhý vatikánský koncil 85
- Drúzové 88

- Dům moudrosti 88
 Al-Džazíra 241n
 Džihád 128, 133, 145, 150
 Džizja (daň z hlavy) 92, 132, 139
- Elad (osadnické hnutí) 244n
 Etiopané 87, 105
 Evangelikálové 116
- Fatah 173, 195n, 203, 227, 235–241
 Fátimovci (fátimovská dynastie) 87, 96, 127n, 132
 Fidájún 172n
 Fitna 124
 Francouzská revoluce (Velká francouzská revoluce) 41, 49
 Frankové 94, 134
 Františkáni 87n, 109, 208, 272n
- Gafniho komise 229
 Ghetta 41, 52n, 60, 181
 Gruzíni 97
- Ha-Cvi (noviny) 58
 Habsburkové 105
 Hadíthy 122, 126
 Hagana 156, 165–168, 280
 Hamás 58, 133, 196, 216, 222, 227, 235, 237–241
 Hasmonejci 32n
 Hášimovci 149, 174, 185
 Hatikva 160
 Helénismus 31n, 36, 43
 Helénizovaní Židé 31n, 36
 Hisballáh 222, 240
 Husitské války 270
- Chanuka 33, 60, 115
 Charedim 51n, 55, 57, 65, 68–71
 Chasidé 52
 Cherut (strana) 179
 Chorezmijci 98
 Chrámový kult 26–28, 32, 36, 80,
- Idumejci 33
 Intifáda
 — první 208, 213
 — druhá (Intifáda al-Aksá) 196, 202, 220–229, 250
 Investitura (boj o ni) 92
 Islámská univerzita v Jeruzalémě 168–170
- Jebúsejci 17, 23, 25
 Jednota bratrská 270n
 Jeruzalémský syndrom 117n
 Jidiš 58n, 176, 182
 Jišuv 58, 62, 64n, 115, 164–166, 181, 183, 258
 Johanité 97, 109, 134
 Jom Kipur 36, 158n
 Juda (kmen) 32
- Ka'ba 98, 120
 Kadima (strana) 71, 239n
 Kašrut 31, 69n, 56, 75
 KGB 282
 Kibucy 52, 191, 278n
 Kompletní slovník staré a moderní hebrejštiny 59
 Konstantinovský obrat 78–81, 82, 84
 Koptové 87, 174
 Korán 119–123, 125n, 130n, 193, 194
 Korntal 108
 Království Jeruzalémské 106, 128,
 Kříž (symbol) 45n, 74n, 78n, 82–85, 87, 96, 132, 274, 275
 Křížové výpravy 92–100, 122, 129, 131–133, 139, 146, 265n, 267n, 270
 — 1. křížová výprava 92–97, 129
 — 4. křížová výprava (1204) 97
 — 5. křížová výprava (1218) 97
 — 6. křížová výprava (1227–1229) 97n
 Kumránské svitky 96

- Ladino 58
 Lapidotova komise 249n
 Lechi (viz Sternův gang) 165n
 Libanonská válka
 — první (1982) 195, 208, 218n
 — druhá 240
 Lid knihy 41–43, 120
 Likud (strana) 213, 216n, 239
 Litvaci 51
 Londýnská společnost na podporu křesťanství mezi Židy (London Society for Promoting Christianity among the Jews) 103, 255
- Ma'ariv (deník) 178, 182
 Macof 247 (armádní jednotka) 62n
 Magna Charta Libertatum 89
 Makabejské povstání 32n, 43, 115
 Mamlúkové 135n, 138
 Manichejci 80
 Menora 39n, 91, 171
 Mesiánská hnutí 47, 267, 276
 Mesiánské židovství 117
 Mesiáš 24, 30, 46–48, 51, 72, 108, 118, 126, 135, 146n, 171n, 191, 267
 Měšova stéla 141
 Mikve 35
 Milánský (toleranční) edikt 79–81
 Minbar 118
 Mír z Jaffy (1229) 98
 Mírová konference
 — v Madridu 213
 — v Oslu 213n
 Misie 105–108, 255
 Mladoturci 150
 Moábština 141
 Mongolové 99
 Mosad 42, 235
 Mučedníci
 — křesťanští 74, 77
 — muslimští 160
 Mukawama 173
 Muslimské bratrstvo 134, 194, 250
- Nábí Músa (nepokoje) 155n
 Nacionalismus
 — arabský 152n, 155n, 159, 251
 — palestinský 16, 195n
 — sekulární 49
 — židovský 52n, 191, 248
 Nadace Konrada Adenauera (Konrad Adenauer Stiftung – KAS) 177, 180
 Nadace Simona Wiesenthala 170
 Nakba 66, 168, 172, 190, 216
 Nejvyšší arabská rada 169
 Nejvyšší muslimská rada (Supreme Muslim Council – SMC) 169
 Nejvyšší muslimská rada pro islámské právo (Supreme Muslim Sharia Council – SMSC) 157
 Němčina 58n, 73, 184
 Němečtí rytíři 98
 Nikajský koncil 79n
 Norimberské zákony 56
 Nostra Aetate (deklarace) 85
 NSDAP 50, 109, 256
- Operace Mojžíš 42
 Organizace pro osvobození Palestiny (OOP) 172n, 195n, 208n, 213–215, 250, 281n
 Organizace spojených národů (OSN) 39, 63–68, 129n, 154, 174–176, 186–188, 196, 202, 249,
 Otrodoxní Židé 23, 24, 33, 50–54, 58, 60n, 68–71, 91, 172
 Osadnické hnutí 31, 191n, 200, 215n, 224n, 237, 239, 242–248, 249, 251n, 258
 Osmanská říše 47–49, 57, 100, 102–105, 109–113, 138–140, 145–150, 206, 255, 279
 Osvícenství
 — evropské 42, 49, 133
 — židovské (haskala) 49–51, 53, 57
 Otčenáš 73

- Palestinská autonomie 194, 202, 206, 213n, 216, 219n, 225, 227, 230, 236–239, 241, 247, 249, 251
 Palestinská národní charta 173
 Palestinský národní výbor 173
 Pali-Leaks (aféra) 241n
 Peelova komise 64n, 161, 170
 Peršané 30, 31, 45n, 87, 90, 118, 132, 151
 Pesach 36n, 41, 56, 72, 80, 155
 Plán D 165n
 Plán na rozdělení Palestiny
 — komise UNSCOP (1947) 64n
 — Peelovy komise 64n, 161
 — Židovské agentury (1947) 65
 Pohané 27, 41, 43, 76–80, 82, 85, 90, 91, 93, 94, 271, 274
 Pohanokřesťané 77n, 85
 Poutnictví 16, 26, 283
 — křesťanské 74, 77n, 82n, 88, 91n, 94, 96n, 100–105, 110, 113, 136, 139n, 265–267, 270–275
 — muslimské 120n, 125, 127, 135, 137, 155
 — židovské 35–37, 44, 46, 266n, 275n
 Právo návratu 70n, 117, 199
 Pražské jaro 282
 Proklamace č. I 67
 Protokoly siónských mudrců 193
 Prusko 97n, 103, 106, 113

 Racionalismus 131n, 133
 Ramadán 88, 128, 264, 250
 Reforma judaismu (reformní judaismus) 50, 68
 Renaissance 133
 Rituální vraždy (odvinění z ní) 49, 146

 Řecká pravoslavná církev 81, 87–89, 96n, 103, 109, 116, 117, 147
 Řekové 32n, 87, 89, 90, 96, 97, 138, 206

 Římané 17, 18, 32–47, 49, 74n, 75–81, 90–92
 Římskokatolická církev 80, 85, 87, 89, 91, 97, 103, 109, 147

 Samaritáni 27, 91
 Sefardští Židé 51, 276
 Sekulární humanismus 49
 Seldžukové 132
 Septuaginta 31, 76
 Severoatlantická aliance (NATO) 131
 Schizma (mezi západním a východním křesťanstvem) 92n
 Sionismus /sionisté 16, 49–69, 109, 115, 131, 139, 140, 149, 150, 152–154, 155–156, 160, 162, 165, 166, 168, 170, 171, 181–183, 193, 249, 251, 257, 258–260, 276, 278n, 281n
 britský 146n, 150
 komunistický 115
 kulturní 191
 sekulární 56, 191
 Slovník Ben Jehuda (viz: Kompletní slovník staré a moderní hebrejštiny) 59
 Sluneční kultury 22, 79
 Smlouva z Konstantinopole 149
 Sol Invictus 79
 Spojené státy americké (USA) 50, 60, 131, 152, 180, 185, 187, 196, 219, 238, 241, 242, 243, 244, 251
 Spolky za uchování čistoty hebrejské řeči 59
 Status quo
 — izraelský (1947) 68–71, 172
 — v rámci Chrámové hory 217n
 — v rámci Chrámu Božího hrobu (1852) 87
 Sternův gang (viz Lechi) 165n
 Strana práce (Avoda) 216, 218
 Studená válka 177, 282
 Sunnité 96, 124

- Supersesionismus (viz též teologie náhrady) 76
- Svatý oheň 89n
- Svaz sovětských socialistických republik (SSSR) 70, 280
- Sykes-Picotova dohoda 150–152, 166
- Šítité 96, 124, 131
- Šoa (holocaust) 50, 69, 85, 117, 177, 178, 179, 180, 181n, 185
- Talmud 18
- Technion (univerzita v Haifě) 59
- Templáři (rytířský řád) 96
- „Templáři“ (Tempelgesellschaft) 107–109
- Teologie náhrady (křesťanská; supersesionismus) 76, 108, 146
- Terorismus 164,
- arabský 165, 215, 216, 219, 222, 224–227, 230n, 236n, 250n, 282
- židovský 165, 184, 255
- Tiša be-av 160
- Tóra 38, 51
- Turci 96, 110, 112, 132n, 135, 149, 268, 272n, 274
- Turínské plátno 84
- Turkmeni 92
- „Ugandský plán“ 53, 56n
- Ukřižování Ježíše Krista 74, 77, 82, 84n, 89, 162
- Umajjovci (umajjovská dynastie) 121, 127, 279
- Umarův pakt 110
- Válka
- druhá světová 39, 50, 65n, 109, 162, 177, 181n, 255, 279n
- krymská (1853–1856) 109–111, 149
- první světová 49, 104, 112, 145, 148, 149, 151, 155
- rusko-osmanská (1877) 57
- šestidenní (válka roku 1967) 61, 62, 115, 171n, 173, 175, 184, 185–192, 193, 195, 197, 225, 246, 250, 280n
- za nezávislost (viz nakba; 1948) 62, 66, 168n, 172n, 174n, 260n
- židovská 37n
- Vandalové 91
- Vatikán 67, 76, 81, 84n, 186, 282
- Velikonoce 72, 74, 80, 89n, 110, 155, 270
- Velká francouzská revoluce 41, 49
- Velká Sýrie 150, 156,
- Věrní Chrámové hory (hnutí) 171n
- Východořímská říše 79n
- Vysoká Porta 103, 140
- Wakf 157, 170, 171n, 193–195, 218n, 225
- Zákon o přistěhovalectví (viz též Právo návratu) 56
- Západořímská říše 90
- Zlatá bula z Rimini 98
- Židokřesťané 77
- Židovská agentura (Jewish Agency) 65, 258
- Židovská národní domovina 56, 61, 63, 152, 277
- Židovská otázka 50, 181

GIL YARON

Jeruzalém

stře(d)t světa

HISTORICKO-POLITICKÝ
PRŮVODCE

Z německého originálu Jerusalem.
Ein historisch-politischer Stadtführer,
vydaného v roce 2013 nakladatelstvím C. H. Beck,
přeložila Ruth J. Weiniger
Typografie Vladimír Verner
Redigovala Kateřina Zerzánová a Martin Žemla
Odpovědný redaktor Martin Žemla
Vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
v Praze roku 2016 jako svou 1466. publikaci
Vydání první. AA 12,13. Stran 304
Vytiskla Těšínská tiskárna, a. s.
Doporučená cena 348 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7429-580-5